

SAVONIA

Tekniikka

Palopäällystön koulutus

OPINNÄYTETYÖ

SOPIMUSPALOKUNTALAISTEN KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN
JOKILAAKSOJEN PELASTUSLAITOKSELLA

Matti Heikkilä

19.4.2017

SAVONIA–AMMATTIKORKEAKOULU - TEKNIikka, KUOPIO		
Koulutusohjelma Palopäällystön koulutusohjelma		
Tekijä Matti Heikkilä		
Työn nimi Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittäminen Jokilaaksojen pelastuslaitoksella		
Työn laji	Päiväys	Sivumäärä
Opinnäytetyö	17.4.2017	68+11
Työn valvoja	Yrityksen yhdyshenkilö	
yliopettaja Matti Hurula	palomestari Harri Pyyhtiä	
Yritys Jokilaaksojen pelastuslaitos		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, miten Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten koulutusta ja heidän osaamistaan voitaisiin kehittää. Tämän vuoksi Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisilla teetettiin kysely, joka sisälsi kysymyksiä osaamiseen, motivaatioon ja koulutukseen liittyen. Saadut vastaukset analysoitiin koulutuksen kehittämisen näkökulmasta käyttäen kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Kyselyn lisäksi sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämistä pohdittiin pelastustoimen maakuntaudistuksen ja sisäministeriön koulutusjärjestelmän kehittämishankkeen avulla.</p> <p>Kyselytutkimukseen vastasi kymmeniä sopimuspalokuntalaisia useilta eri paloasemilta. Tulosten perusteella sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmä on melko toimiva Jokilaaksojen pelastuslaitoksella, koska sopimuspalokuntalaiset arvioivat oman osaamisensa hyväksi pelastustoiminnan osa-alueilla, jotka kuuluvat yleisimpiin hälytystehtäviin. Myös erikoiskoulutusta ja osaamista edellyttäneet pelastustoiminnan alueet arvioitiin osattavan hyvin. Kehitystyötä vaativat kuitenkin korkealla työskentelyn ja vaarallisten aineiden koulutus sekä viikkoharjoitustoiminta. Lisäksi sopimuspalokuntalaisten peruskoulutusjärjestelmää täytyy kehittää.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena laadittu sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämissuunnitelma sisältää kappaleet ensivaste-, korkealla työskentelyn ja vaarallisten aineiden koulutuksen, viikkoharjoitustoiminnan sekä peruskurssijärjestelmän kehittämistä.</p>		
Avainsanat sopimuspalokunta, koulutus, kurssi, osaaminen		
Luottamuksellisuus julkinen		

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES		
Degree Programme Fire Officer (Engineer)		
Author Matti Heikkilä		
Title of Project Developing the Education of Volunteer Firemen at the Regional Rescue Services of Jokilaakso		
Type of Project	Date	Pages
Final Project	17th April, 2017	68+11
Academic Supervisor	Company Supervisor	
Mr Matti Hurula, Head Instructor	Mr Harri Pyyhtiä, Fire Officer	
Company Regional Rescue Services of Jokilaakso		
Abstract		
<p>The aim of this final project was to study possibilities to develop knowledge and skills as well as the education of the volunteer firemen at Regional Rescue Services of Jokilaakso. Volunteer firemen of Jokilaakso Regional Rescue Services participated in a survey on their education, existing rescue skills and motivation.</p> <p>The study was carried out with a questionnaire directed to volunteer firemen from fire brigades of rescue department. The questionnaire included questions on their subjective views on their personal knowledge and skills of several categories of rescue work and training. The members of volunteer fire brigades rated their skills and knowledge of different categories; the most common rescue tasks and tasks that require special training were rated to be on a good level. However, the categories working on heights, the knowledge and skills to carry out rescue operations involving hazardous materials, and the weekly training of rescue operations, which is organized for the volunteer firemen, require to be developed.</p> <p>The answers of the survey were analysed by using quantitative methods based on different aspects of developing the education of volunteer firemen. In addition, in the development of the education of volunteer firemen the views of the development project of the reform of provincial rescue services and the Ministry of the Interior were taken into account.</p> <p>Based on the results a development plan was created for the Rescue Services of Jokilaakso. It includes sections on the development of working at heights, training of handling hazardous materials and first response skills, weekly training of rescue operations, and also, how to develop the basic education of volunteer firemen.</p>		
Keywords volunteer fire brigades, education, course, competence		
Confidentiality public		

	4
SISÄLTÖ	
KÄSITTEET JA LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
1.1 Työn taustat	8
1.2 Työn rakenne ja aineistonkeruu	9
2 JOKILAAKSOJEN PELASTUSLAITOS	10
2.1 Organisaatio	11
2.2 Sopimuspalokunnat	12
2.2.1 Koulutus ja osaamisen ylläpito	14
2.2.2 Haasteet sopimuspalokuntalaisten osaamisen varmistamisessa	17
2.2.3 Tarvittavan osaamisen määrittely eri sopimuspalokunnissa	19
3 SOPIMUSPALOKUNTALAISTEN KOULUTUKSEN MUUTOKSET	26
3.1 Koulutusjärjestelmän uudistukset vuonna 2019	27
3.2 Maakuntauudistuksen vaikutukset sopimuspalokuntalaisten koulutukseen	32
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	36
4.1 Tutkimusmenetelmä	36
4.2 Kyselyn toteutus	38
4.3 Tutkimustulokset	39
4.3.1 Sopimuspalokuntalaisten osaamisen arviointi	40
4.3.2 Motivaatio ja halu kouluttautua	45
4.3.3 Viikkoharjoitusten soveltuminen osaamisen ylläpitoon	49
5 SUUNNITELMA KOULUTUKSEN KEHITTÄMISESTÄ	52

	5
5.1 Ensivastekoulutus	52
5.2 Korkealla työskentelyn koulutus	53
5.3 Vaarallisten aineiden koulutus	55
5.4 Viikkoharjoitustoiminta	56
5.5 Peruskurssijärjestelmä	59
6 POHDINTA	62
6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen	63
6.2 Opinnäytetyön tavoitteen saavuttaminen	64
6.3 Oma oppiminen	65
LÄHTEET	66
LIITE 1: TIEDOTE KYSELYSTÄ	69
LIITE 2: KYSELYTUTKIMUS HÄLYTYSOSASTOLAISILLE	70

KÄSITTEET JA LYHENTEET

ERICA

Vuoden 2017 aikana käyttöön otettava hätäkeskustietojärjestelmä

Palokuntasopimus

Sopimus, jonka vapaaehtoinen palokuntayhdistys tai työpaikkapalokunta tekee alueen pelastustoimen kanssa säädösten mukaisten palokunnan toimialaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta sopimuspalokuntana (Suhonen 2006, 262).

PRONTO

Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastointijärjestelmä

SPEK

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

SPEK-ryhmä

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön ja alueellisten pelastusliittojen yhdistelmä

Sopimuspalokunnat

Tässä työssä sopimuspalokunnat ovat yleisnimitys kaikille vapaaehtoisille ja sivutoimisille palokunnille.

Sopimuspalokuntalainen

Tässä työssä sopimuspalokuntalainen käsittää kaikki vapaaehtoiseen palokuntaan kuuluvat tai henkilökohtaisen työsopimuksen pelastuslaitoksen kanssa tehneet henkilöt.

SSPL

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry

Valmiuspalokunta

Vaikutusalueensa ainoa palokunta, joka osallistuu pääsääntöisesti kaikkiin alueensa hälytystehtäviin (Kaukonen 2005, 20).

1 JOHDANTO

Vapaaapalokuntatoiminta on kuulunut tärkeänä osana suomalaiseen pelastustoimeen jo yli 100 vuotta. Harvaan asutun maan turvallisuuden kannalta vapaaehtoisesti palokuntiin liittyneiden henkilöiden merkitys pelastustoimen järjestämisessä on ollut aivan olennainen, sillä ilman heidän työpanostaan Suomen kaltaisessa maassa resurssit eivät olisi muuten riittäneet. Alkuaikoihin verrattuna vapaaapalokuntien jäsenten ja sivutoimisten pelastustoimintaan osallistuvien henkilöiden (sopimuspalokuntalaisten) rooli pelastustoimessa on vahvistunut. Sopimuspalokuntalaisten avulla pelastustoimi voidaan järjestää tehokkaasti ja taloudellisesti.

Sopimuspalokuntalaisten merkitystä Suomen pelastustoimelle kuvaa hyvin vuoden 2016 tiedot pelastustoimen hälytystehtävistä. Palopäälystöliiton julkaiseman artikkelin (Tietoja ja tunnuslukuja pelastustoimesta 2016) mukaan sopimuspalokuntalaiset osallistuvat pelastustoimen hälytyksiin noin 60 %:ssa kaikista tapauksista. Alueelliset erot pelastustoimen järjestämisessä ja ihmisten asumisessa aiheuttavat, että sopimuspalokunnat huolehtivat Suomen pinta-alasta peräti noin 90 %:n alueella pelastustehtävistä. Tämän mahdollistavat noin 13 400 sopimuspalokuntalaista.

Tärkeän asemansa kannalta sopimuspalokuntalaisilta toivotaan lujaa sitoutumista palokuntatoimintaan. Heiltä odotetaan myös aktiivisuutta kouluttautumiseen, jotta pelastuslaitokset voivat varmistua heidän osaamisestaan. Sopimuspalokuntalaisten osaamiselle on asetettu joitakin yleisiä tavoitteita pelastuslaitosten sekä lakien ja asetusten määrittämien koulutusten avulla, mutta tilannetta voi kuvailla jatkuvalla tasapainoilulla kasvavien vaatimusten ja harrastustoiminnan vapaamuotoisuuden välillä. Jotta koulutustoiminta tukisi mahdollisimman hyvin palokunnissa tarvittavaa osaamista sekä sopimuspalokuntalaisten mahdollisuuksia ja halua osallistua koulutuksiin, sopimuspalokuntien, pelastuslaitosten ja alan muiden organisaatioiden ja järjestöjen välistä yhteistyötä täytyy kehittää kärsivällisesti.

1.1 Työn taustat

Opinnäytetyöni aiheen valintaan on vaikuttanut työkokemukseni Jokilaaksojen pelastuslaitokselta. Olen työskennellyt siellä yhteensä noin kolme vuotta palomiehen viransijaisena. Tänä aikana työtehtäviini on kuulunut sopimuspalokuntalaisten kouluttaminen ja hälytystehtävien hoitaminen yhteistyössä heidän kanssaan. Taustani takia minulla on halu olla kehittämässä Jokilaaksojen pelastuslaitoksen toimintaa painottaen siinä erityisesti vapaaehtoispuolen asemaa.

Päätin tutkia opinnäytetyöni aiheena Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten koulutusta ja heidän osaamistaan. Aihevalinnan tein keväällä 2016. Idean tähän työhön sain pelastuslaitoksen päivystävältä palomestarilta Harri Pyyhtiältä, joka esitteli minulle sopimuspalokuntalaisten koulutuksen nykytilannetta ja mahdollisia kehittämistarpeita. Lopullisen päätöksen opinnäytetyöni aiheesta tein hieman sen jälkeen, kun kuulin, että sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmää ollaan kehittämässä.

Aiheen rajaamiseen sopimuspalokuntalaisiin edesauttoi se, että heidän koulutuksensa kehittämistä ei ollut tutkittu viime aikoina opinnäytetyötasolla Jokilaaksojen pelastuslaitoksella. Tilanne oli eri päällystön kohdalla, sillä heidän osaamistaan käsitellään toimialuepäällikkö Pekka Kankaanpään ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyössä Päällystön osaamiskartat ja osaamisprofiilit (2012). Tämän vuoksi aloitin aiheen rajauksen valitsemalla kohderyhmäkseni pelastuslaitoksen miehistön. Tässä yhteydessä täytyi tehdä valinta, otanko tarkastelun kohteeksi sopimuspalokuntalaiset vai päätoimiset viranhaltijat. Sisäministeriön suunnittelemat koulutusuudistukset ja pelastustoimen siirtyminen itsehallinnollisten maakuntien alaisuuteen olivat lopulta asioita, jotka helpottivat valintaani. Koska edellä mainitut muutokset aiheuttavat sopimuspalokunnille suoria ja välillisiä vaikutuksia, ajattelen, että opinnäytetyön laatiminen juuri tästä aiheesta olisi erittäin mielenkiintoista ja opettavaista.

1.2 Työn rakenne ja aineistonkeruu

Työni rakentuu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien toiminnan, sisäministeriön koulutuksen kehittämishankkeen ja maakuntauudistuksen esittelystä, kyselytutkimuksesta, sen perusteella laaditusta kehittämissuunnitelmasta ja pohdintaosuudesta. Teoriaosuuden aluksi esittelen Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten toimintaympäristön. Siinä yhteydessä kerron, millaisia sopimuspalokuntia alueella on, millaista koulutusta niiden jäsenet ovat saaneet, mitä hälytysosastolaisten tulisi osata tapahtuneiden onnettomuuksien perusteella ja mitä ongelmia koulutuksen suhteen esiintyy Jokilaaksojen pelastuslaitoksella.

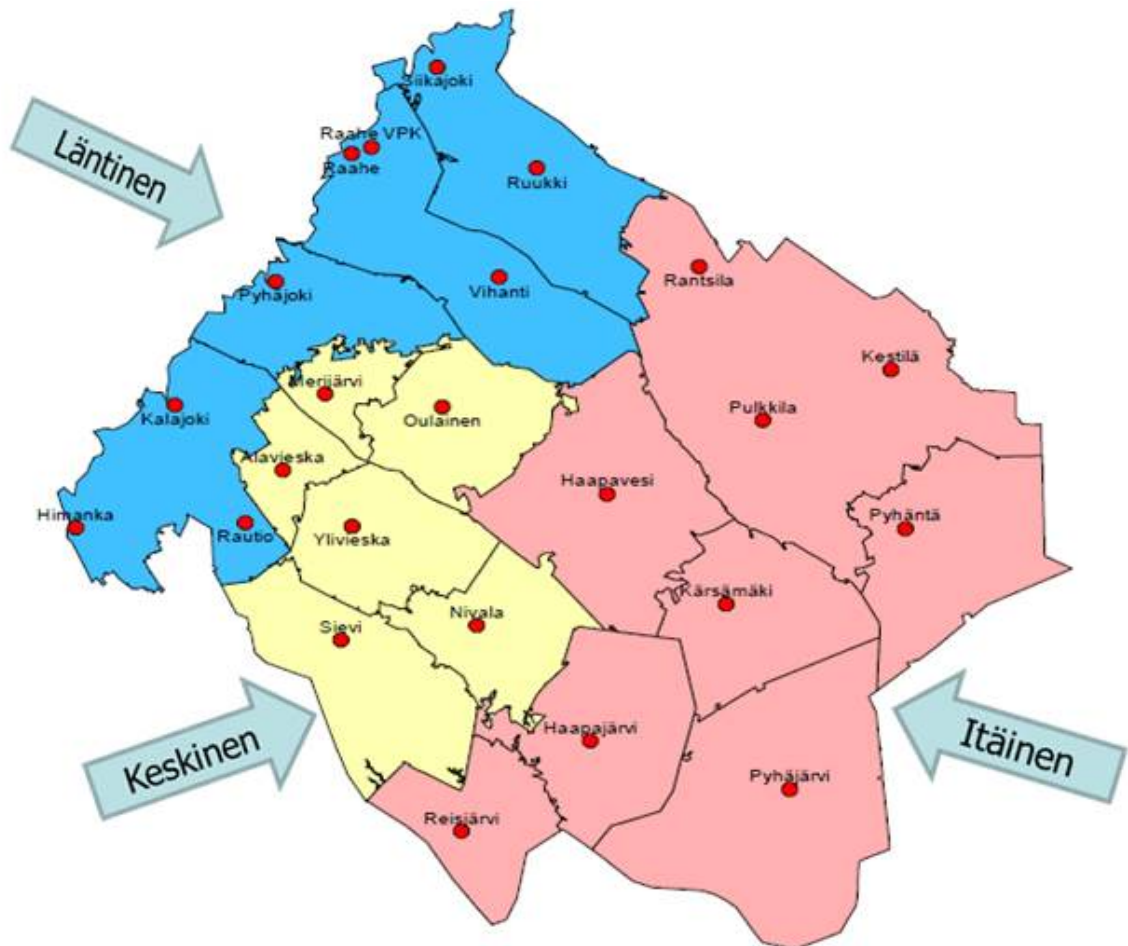
Seuraavassa kappaleessa esittelen sisäministeriön suunnittelemat koulutusuudistukset ja pelastustoimen siirtymisen maakuntien alaisuuteen, jotka molemmat ajoittuvat vuoteen 2019 ja vaikuttavat suuresti Jokilaaksojen pelastustoimialueeseen. Sen jälkeen on vuorossa opinnäytetyöni tutkimusosuus, joka muodostuu kyselystä Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisille. Kyselyssä sopimuspalokuntalaiset arvioivat omaa koulutuksien ja työkokemuksen myötä muodostunutta osaamistaan, viikkoharjoitusten soveltuvuutta osaamisen ylläpitoon ja motivaatiotaan palokuntatoimintaan yleisellä tasolla sekä koulutushalukkuuden näkökulmasta.

Annettujen vastausten analysoinnin avulla pyrin muodostamaan käsityksen sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ja siitä muodostuneen osaamisen nykytilasta. Sen avulla opinnäytetyöni tavoitteena on muodostaa sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämissuunnitelma, joka vastaa kysymykseen ”miten sopimuspalokuntalaisten koulutusta voitaisiin kehittää Jokilaaksojen pelastuslaitoksella”. Tavoitteeseeni pääsemiseksi olen asettanut itselleni apukysymyksiä, joihin etsin työssäni vastauksia. Keskeiset tutkintakysymykset opinnäytetyössäni ovat seuraavat:

1. Millaista osaamista Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisilla on?
2. Mitä sopimuspalokuntalaisten koulutukseen vaikuttavia muutoksia tapahtuu lähi vuosien aikana?
3. Miten sopimushenkilöstön koulutusta pitäisi kehittää nykyiset koulutus- ja osaamistasot huomioiden?

2 JOKILAAKSOJEN PELASTUSLAITOS

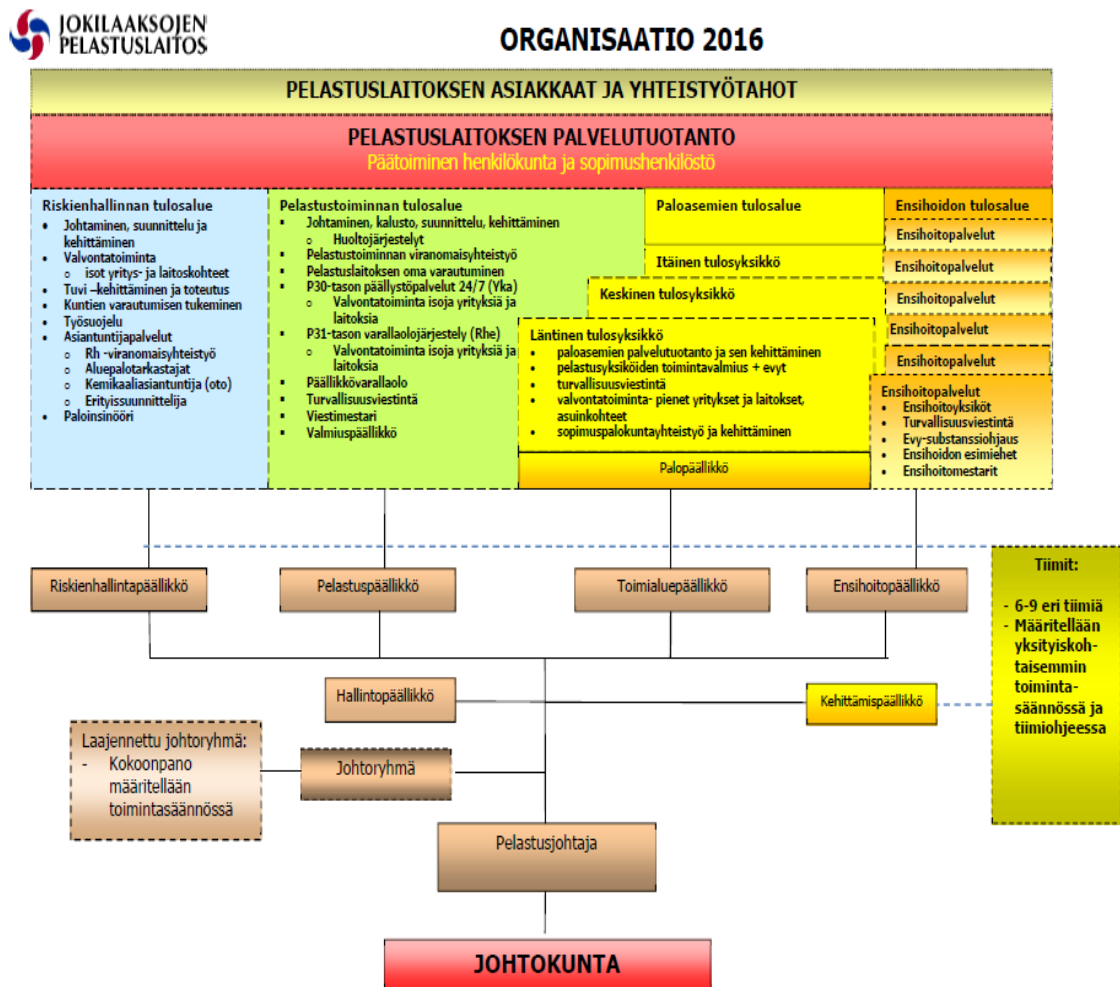
Jokilaaksojen pelastuslaitos on yksi maamme 22 alueellisesta pelastuslaitoksesta. Pelastuslaitoksen toiminta-alue on Pohjois-Pohjanmaan eteläosassa 17 kunnan alueella, joissa asuu yhteensä hieman yli 120 000 ihmistä. Alueen pinta-ala on yhteensä 13895 km², josta vesistöä on 391 km². Jokilaaksojen pelastuslaitokseen kuuluvat 25 paloasemaa, joiden maantieteelliset sijainnit on esitetty kuvassa 1 punaisilla ympyröillä. (Toiminta-alueen esittely 2016.)

Kuva 1. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueen paloasemien jakautuminen tulosityksiköihin (Toiminta-alueen esittely 2016)

2.1 Organisaatio

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen organisaatiosta on eroteltavissa viisi erillistä osaa: pelastuslaitoksen hallinto sekä ensihoidon, riskienhallinnan, paloasemien ja pelastustoiminnan tulosalueet. Koko pelastuslaitoksen toiminnasta vastaa johtokunnan alaisuudessa pelastusjohtaja. Hänen nimeämensä henkilöt johtavat puolestaan eri tulosalueita. Kuvassa 2 esitellään Jokilaaksojen pelastuslaitoksen organisaatiokaavio, joka uudistui vuoden 2016 alusta alkaen. Tällöin vanhan organisaation mukaiset paloasemaryhmät korvattiin käsitteellä tulosityksiköt, jolloin kuudesta paloasemaryhmästä siirryttiin kolmeen paloasemien tulosityksiköiden johtamismalliin.

Kuva 2. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen uudistunut organisaatio (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen organisaatio 2016)

2.2 Sopimuspalokunnat

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella on 22 sopimuspalokuntaa, jotka jakautuvat 10 sivutoimiseen ja 12 vapaaehtoispalokuntaan. Sopimuspalokuntien yhteenlaskettu henkilömäärä on 445 vuonna 2016. Sivutoimisia sopimuspalokuntalaisia on 155 ja vapaaehtoispalokuntalaisia on 290. Sopimuspalokunnat kuuluvat pelastuslaitoksen organisaatiossa tulosityksiköihin kuvan 2 mukaisesti. Tulosityksiköiden toimintaa johtavat palopäälliköt. Heidän tehtäviinsä kuuluu yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa. Kokonaisuudessaan sopimushenkilöstö jakautuu pelastuslaitoksen alueella palokunta-aseman mukaisesti seuraavasti (Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016; Sopimuspalokuntien yhteistiedot 2016):

- sammutusmiesharjoittelijoita noin 8 %
- nuorempia sammutusmiehiä noin 17%
- sammutusmiehiä noin 17 %
- vanhempia sammutusmiehiä noin 35 %
- yksikönjohtajia noin 23 %.

Alueen kaikki sopimuspalokunnat ovat kolmea poikkeusta lukuun ottamatta valmiuspälokuntia, joiden toimintavalmius on varmistettu 5 minuutin varallaolojärjestelmällä virka-ajan ulkopuolella. Merijärven, Raution ja Raahen sopimuspalokunnat ovat tukipälokuntia. Niiden hälytyksiin osallistuminen vaihtelee, koska nämä sopimuspalokunnat eivät osallistu varallaolojärjestelmän ylläpitoon. Ylivieskassa sopimuspalokunta toimii valmiuspälokuntana, mutta sen asema on erilainen muihin valmiuspälokuntiin verrattuna, koska varallaolovalmiuden lisäksi Ylivieskassa on jatkuvassa valmiudessa pelastuslaitoksen työvuoro, jonka vahvuus on paloiesimies ja 2 palomiestä. (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017, 28–29.)

Jokilaaksojen pelastuslaitosten sopimuspalokuntien tuottama varallaolovalmius vaihtelee palokuntasopimukseen kirjoitetun pälyvystysvahvuuden mukaisesti. Suurimmissa alueen kunnissa, kuten Nivalassa ja Haapajärvellä, virka-ajan ulkopuoliseksi valmiudeksi on määritelty yksikönjohtaja ja kolme sopimuspalokunnan palomiestä. Pienemmissä kun-

nissa virka-ajan ulkopuolinen valmius vaihtelee puolestaan pelkästä yksikönjohtajavara-laolijasta aina kolmeen varallaolijaan saakka. Yleinen käytäntö sopimuspalokuntalaisten suhteen on, että he saavat hälytyksen lähes kaikista tehtävistä hakulaitteeseensa tai matkapuhelimeensa. Pelkkä varallaolovalmius ei siis kerro todellista lähtövalmiutta pelastustehtäviin. (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017, 29.)

Sopimuspalokuntien toiminnasta voidaan muodostaa selkeä kuva Jokilaaksojen pelastuslaitoksella hälytysten lukumääräanalyysin avulla. Sen mukaisesti vuosien 2012–2016 aikana alueella on ollut yhteensä 13 394 pelastustoimen tehtävää. Näistä tehtävistä noin 40 % eli määrällisesti 5475 tapahtui virka-ajan ulkopuolella, jolloin varallaolojärjestelmän ylläpito on suurimmaksi osaksi sopimuspalokuntalaisten vastuulla. Saatuun prosenttilukuun eivät sisälly Ylivieskan tai Raahen hälytykset niiden toimiessa ammattipalokuntaperiaatteella. Jos näiden kaupunkien alueella tapahtuneet onnettomuudet jätetään yhä pois laskuista, pelkästään sopimuspalokuntaperiaatteella toimivissa kunnissa tapahtuu yhteensä vuosittain noin 1520 hälytystä. Virka-aikana sopimuspalokunnat osallistuvat pelastustoiminnan tehtävien hoitamiseen varsinkin suurempien onnettomuuksien yhteydessä. (PRONTO.)

Alueen vapaaehtoispalokunnat ovat järjestäytyneet yhdistysmuotoisesti. Myös sivutoimiset palomiehet ovat perustaneet muutamia yhdistyksiä. Molempien kohdalla yhdistystoimintaa ohjaa yhdistyslaki 503/1989, jonka 6 §:n mukaan niiden päätösvaltaa voivat käyttää jäsenet kokouksissaan. Alan yleisen käytännön mukaisesti Jokilaaksojen pelastuslaitoksella sivutoimiset ja vapaaehtoispalokunnat eroavat toisistaan siten, että sivutoimisissa palokunnissa sopimuspalokuntalaiset solmivat pelastuslaitoksen kanssa henkilökohtaisen työsopimuksen, kun taas vapaaehtoispalokunnissa sopimuspalokuntalaiset ovat palokuntayhdistyksen jäseniä. Vapaaehtoispalokunnat ovat lisäksi tehneet palokuntasopimuksen pelastuslaitoksen kanssa. Ero on merkittävä Jokilaaksojen pelastuslaitoksen näkökulmasta, koska työsopimussuhteisen työntekijän voi tarvittaessa irtisanoa sopimuspalokuntatoiminnasta työsopimuslain (55/2001) 7 luvun mukaisilla irtisanomisperusteilla. Vapaaehtoispalokuntalaisten jäsenyyttä työnantaja eli Jokilaaksojen pelastuslaitos ei kuitenkaan voi katkaista.

2.2.1 Koulutus ja osaamisen ylläpito

Jokilaaksojen pelastuslaitos vastaa sopimuspalokuntalaistensa osaamisesta pelastuslain (379/2011) mukaan. Lain 56 § edellyttää, että pelastuslaitos huolehtii sopimuspalokuntalaistensa riittävästä koulutuksesta pelastustoimintaan, sisältö määritellään tarkemmin pelastusasetuksessa 407/2011. Sen 7 § mukaan miehistötason pelastustehtäviin vaaditaan, että sopimuspalokuntalainen on suorittanut Pelastusopiston hyväksymän opetussuunnitelman mukaisen sammutustyökurssin. Yksikönjohtajien täytyy puolestaan olla käynyt pelastusalan ammattitutkinto tai yksikönjohtajakurssi. Lisäksi vaaditaan, että henkilö, joka osallistuu pelastussukellustehtäviin, on suorittanut tehtävän edellyttämän Pelastusopiston vahvistaman opetussuunnitelman mukaisen kurssin eli käytännössä savusukelluskurssin.

Vaikka asetuksen mukaiset kurssit antavat kelpoisuuden erilaisiin pelastustehtäviin, työnantajan vastuu kelpoisuuden arvioinnissa ulottuu pelastusasetuksen määräyksiä laajemmalle alalle työturvallisuuslain (738/2002) 11 § perusteella. Laissa mainitaan erityistä vaaraa aiheuttavat työtehtävät, joiden tekoa työnantaja voi teettää vain siihen henkilökohdainten ominaisuuksien ja riittävän osaamisen kannoilta kelpoiseksi pidettävällä työntekijällä. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi liikenteenohjausta, joka kuuluu yleisesti sopimuspalokuntalaisten perustehtäviin, mutta joissa riittävä osaaminen jää helposti varmistamatta.

Jokilaaksojen pelastuslaitos varmistaa sopimuspalokuntalaisten riittävän osaamisperustan järjestämällä heille peruskoulutusta yhteistyössä Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön ja Pohjois-Suomen Pelastusliiton muodostaman SPEK-ryhmän kanssa. Koulutuksen järjestäjänä toimii SPEK, mutta kouluttajina ovat pelastuslaitoksen päätoimiset työntekijät sivutyönään. Koulutuspaikkoina toimivat paloasemat ja niiden harjoituspaikat. Vuosittain sopimushenkilöstön peruskursseja järjestetään noin 14–18 kappaletta (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017, 15). Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen organisoinnin takia jokaiselle paloasemalle on nimetty koulutusvastaava, jonka tehtävänä on huolehtia oman palokuntansa koulutus- ja osaamisvaatimuksista. Lisäksi pelastuslaitokselle on nimetty koulutuspalomestari, joka päättää, ketkä koulutukseen haetaan sopimuspalokuntalaiset hyväksytään kursseille.

Ennen peruskoulutuksen alkamista sopimuspalokuntalaiset perehdytetään palokuntatoimintaan. Perehdytyksen toteutus on vaihdellut sopimuspalokuntalaisten historiassa paljon, mutta nykyään sen asema osana sopimuspalokuntalaisten peruskoulutusta on vahvistunut. Perehdytyksen merkitys korostuu, mikäli sopimuspalokuntalainen ei ole osallistunut sopimuspalokuntien nuoriso-osastotoimintaan. Kokemuksen myötä on todettu, että hyvin annetun perehdytyksen avulla sopimuspalokuntalainen saadaan sitoutettua palokuntatoimintaan ja henkilökohtaisen osaamisen kehittämiseen pitkäjänteisesti. (Toimenpidepalkkaisen henkilöstön rekryointiopas 2011, 8–10.)

Peruskoulutuksen jälkeen sopimuspalokuntalaisten osaamista pelastustoimintaan ylläpidetään ja kehitetään viikkoharjoitusten avulla. Viikkoharjoitukset pidetään paloasemittain kerran viikossa iltaisin ja ne toteutetaan pelastuslaitoksen laatimien harjoitussuunnitelmien mukaisesti. Harjoituksissa kouluttajina toimivat pääasiassa pelastuslaitoksen päätoimiset työntekijät. Kuitenkin ajoittain pelastuslaitoksen resurssipulan takia sopimuspalokuntalaiset pitävät harjoitukset itsenäisesti. Vuosittain sopimuspalokuntalaisille järjestetään 37–40 viikkoharjoitusta, joiden yhteenlaskettu kesto on noin 80 tuntia (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017). Keskimäärin yksittäiseen viikkoharjoitukseen osallistuu noin puolet hälytysosaston vahvuudesta (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen harjoitustuntiseuranta 2014 ja 2015).

Viikkoharjoitusten yhtenä tavoitteena on, että sopimuspalokuntalaiset voisivat suorittaa niin kutsutut vuosittaiset pakolliset harjoitteet niiden aikana. Velvollisuus pakollisten harjoitusten suorittamiseen on kuitenkin vain niillä henkilöillä, joilla on harjoituksen aihealueeseen liittyvä koulutus ja osaaminen. Viikkoharjoitusten määrän ollessa rajallinen pakollisia harjoituksia on siirretty osittain erillisiin lauantaiharjoituksiin. Niiden aikana harjoitellaan usein muun muassa purkukuntoisissa taloissa kuumia savusukellustilanteita. Pelastuslaitos laatii viikkoharjoituksista erilliset vuosisuunnitelmat, joita kukin paloasema voi hieman muutella katsomansa tarpeen mukaan. Nämä harjoitussuunnitelmat sisältävät jokaisen viikkoharjoituksen ajankohdan ja aiheen lisäksi harjoitusten vastuuhenkilön ja kouluttajan tiedot. (Viikkoharjoitustoiminta 2017.)

Sopimuspalokuntalaisten vuosittaisiin harjoitussuunnitelmiin sisältyy harjoituksia (Viikkoharjoitustoiminta 2017)

- pelastustoiminnan johtamisesta (1 kpl)
- savusukelluksesta (3 kpl)
- pintapelastuksesta (2 kpl)
- tieliikennepelastamisesta (2 kpl)
- vaarallisista aineista (2 kpl)
- korkealla työskentelystä (2 kpl)
- ensivasteesta (4 kpl)
- öljyvahingontorjunnasta (2 kpl).

Lisäksi pelastuslaitoksella on optio järjestää yksi pakollinen harjoitus aihealueelta, jonka pelastuslaitos määrittelee. Yleinen aihe optiossa on työturvallisuus. Pakollisten harjoitusten sisältöä ohjaa pelastuslaitoksella sisäministeriön julkaisema Pelastussukellusohje (2007,11). Sen mukaisesti Jokilaaksojen pelastuslaitos on järjestänyt savusukeltajia, kemikaalisukeltajia ja pintapelastajia koskevat harjoitukset, mutta muut pakolliset harjoitukset ovat pelastuslaitoksen itse määrittämiä. Pelastuslaitoksen toimintavalmiuden turvaamiseksi eräisiin pakollisiin harjoituksiin on otettu mukaan myös henkilöitä, jotka ovat vasta hakeutumassa aihealueen peruskurssille. Heille on siis annettu mahdollisuus harjoitella kokeneiden sopimuspalokuntalaisten keskuudessa, jolloin oppimista on tapahtunut mestari-kisälli –periaatteella.

Ensivasteharjoitusten suunnittelussa Jokilaaksojen pelastuslaitos tekee yhteistyötä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kanssa. Käytäntö on, että Jokilaaksojen pelastuslaitoksen ensihoitopäällikkö sekä Pohjois-Pohjanmaan ensihoidon operatiivinen vastuulääkäri suunnittelevat ensivastetoiminnan harjoitusohjelman vuodeksi kerrallaan. Harjoittelun laadun parantamiseksi harjoitusaiheet on jaettu neljään eri teemaan, jotka sisältävät harjoituksia muun muassa elottomuudesta, vammapotilaan hoitamisesta, lääkehoidosta ja ensiarvion tekemisestä. (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen ensivasteharjoitukset 2014–2017.)

2.2.2 Haasteet sopimuspalokuntalaisten osaamisen varmistamisessa

Sopimuspalokunnat ovat erittäin merkittävässä asemassa Jokilaaksojen pelastuslaitoksen pelastustoiminnan järjestämisen kannalta. Vähäisen vakinaisen henkilöstön takia pelastustoiminta perustuu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella suurilta osin vapaaehtoisten toimintaan, joten sopimuspalokuntalaisten riittävän osaamisen varmistaminen on ensiarvoisen tärkeää pelastuslaitoksen toimintaedellytysten kannalta.

Koska osaamista ei ole ilman henkilöstöä, olennainen asia pelastuslaitokselle on varmistaa sopimuspalokuntalaisten riittävä lukumäärä. Tämän takia Jokilaaksojen pelastuslaitos on asettanut sopimuspalokuntalaisille yhteenlasketun tavoitevahvuuden, joka on 418 henkilöä. Tavoite jakautuu siten, että yksittäisen paloaseman sopimushenkilöstön tavoitevahvuus on joko 14 tai 26. Lukumääräisesti kokonaistavoite täyttyy, mutta sopimushenkilöstön osallistumisaktiivisuuden vaihdellessa palokuntatoimintaa kohtaan tämä täytyy ottaa huomioon palokuntien henkilövahvuuksien arvioinnissa.

Aiemmin pelastuslaitos määritteli sopimuspalokuntalaisten kokonaistavoitteeksi 510 henkilöä, mutta tavoitevahvuutta pienennettiin muutama vuosi sitten. Sopimuspalokuntien kannalta tämä tarkoitti, että jokaisen hälytysosaston tavoitevahvuudesta vähennettiin 4 henkilöä. Muutos ei kuitenkaan näytä vaikuttaneen hälytettyjen pelastustoimen resursien liikkeelle saamiseen Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella varallaoloaikana. PRONTO-tilaston mukaan vain noin 3 % pelastustehtävistä hälytettyjen palokunnan yksiköiden liikkeelle saamisessa on ollut henkilöstön suhteen ongelmia vuosien 2014–2016 aikana, joten nykyiset sopimuspalokuntien vahvuudet näyttävät olevan riittäviä. Tilaston tiedoista puuttuvat Ylivieskan ja Raahen tehtävät, koska niiden sopimuspalokuntien merkitys on vasteen riittävyyden kannalta vähäisempi.

Miehistön tavoitevahvuuden ohella Jokilaaksojen pelastuslaitos on asettanut tavoitteita sopimuspalokuntalaisten koulutukselle. Ensimmäisenä tavoitteena on, että kaikki sopimuspalokuntalaiset olisivat suorittaneet hälytysosastotyöskentelyyn kelpoisuuden antavan sammutustyökurssin (Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016). Tämä tavoite

täytyykin. Myös muiden peruskoulutukseen kuuluvien kurssien osalta on asetettu koulutustavoitteet, joiden toteutuminen vuoden 2016 tietojen perusteella esitetään taulukossa 1.

Taulukko 1. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisille asettamat koulutustavoitteet (Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016)

	Tilanne v.2016	Tavoite	Erotus
Sammutustyökurssi	426	418	8
Savusukelluskurssi	314	308	6
Pelastustyökurssi	300	308	-8
Pintapelastuskurssi	114	237	-123
Korkealla työskentelyn kurssi	395	308	87
Palokuntien ensiapukurssi	346	418	-72
Ensivastekurssi	308	332	-24
Öljyvahinkojen torjuntakurssi	176	255	-79
Vaarallisten aineiden kurssi	152	162	-10
Yksikönjohtajakurssi	93	123	-30

Taulukosta on helppo huomata, että suurin epäkohta koulutustavoitteen ja vuoden 2016 tilanteen välillä on pintapelastuskurssin kohdalla. Ensivastetoiminnan, öljyvahinkojen ja vaarallisten aineiden torjunnan koulutustavoitteet eivät myöskään ole täyttyneet. Toisaalta taulukon tietojen perusteella on todettava, että palokuntatoiminnan keskeisen osaamisperustan muodostavien sammutus-, savusukellus- ja pelastustyökurssien osalta koulutustavoitteet täyttyivät hyvin. Huomioitavaa on, että taulukossa esiintyvä savusukelluskurssin koulutustavoitteen täytyminen on hieman hämäävä, sillä pelkkä kurssin käyminen ei anna kelpoisuutta savusukeltamiseen. Todellista pelastussukelluskelpoisten henkilöiden määrää ei ole selvitetty, mutta jotain tilanteesta kertoo vuoden 2013 tulos, jolloin vain 183 henkilöä sopimuspalokunnista oli läpäissyt vuosittaiset fyysiset toimintakykytestit (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017, 31).

Tavoitteiden saavuttamattomuudesta ei suoranaisesti voi syyttää Jokilaaksojen pelastuslaitosta. Yksittäisille kursseille ei aina vain ole tarpeeksi hakijoita, jotta niiden järjestäminen olisi järkevää. Usein tulee myös eteen tilanteita, joissa hakijoilla ei vain ole kyvykkyyttä läpäistä kurssia, joten heitä ei kannata sinne edes valita. Tämänkaltaisia tilan-

teita tulee vastaan etenkin savusukellus- ja pintapelastuskurssien osalta, joissa molemmissa pelastussukelluskelpoisuus on Jokilaaksojen pelastuslaitoksen asettama pääsyvaatimus. Lisäksi pintapelastuskurssin osalta ongelmia aiheuttaa 200 metrin uimataitotesti. (Vapaaehtoishenkilöstön peruskurssilaisten kelpoisuusehdot 2008.)

2.2.3 Tarvittavan osaamisen määrittely eri sopimuspalokunnissa

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisilta edellytettävä osaaminen vaihtelee hieman palokunnan sijainnin, riskinarvion ja tapahtuneiden onnettomuuksien perusteella. Yleisesti voidaan sanoa, että jokaisen pelastustoimintaan osallistuvan sopimuspalokuntalaisilla miehitetyn pelastusyksikön tulisi kyetä aloittamaan pelastustoimenpiteet onnettomuuspaikalle saavuttuaan. Näihin aloitustoimenpiteisiin kuuluvat etenkin pelastusyksikön johtaminen, lisävahinkojen estäminen ja kaikki toimenpiteet, joilla pyritään edesauttamaan ihmisten pelastamista osaamisrajoitteet huomioiden. Lisäksi on perusteltua sanoa, että jokaisen sopimuspalokuntalaisen, joka kuuluu hälytysosastoon, täytyy osata esimerkiksi sammutustoiminnan periaatteet, ensiaputaitojen perusteet sekä tyypillisimmät tehtävät liikenneonnettomuuksien hoitamisessa. Ensiaputaitojen osalta Jokilaaksojen pelastuslaitoksella onkin tavoite, että kaikki sopimuspalokuntalaiset olisivat palokuntien ensiapukurssin suorittaneet (Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016).

Jotta sopimuspalokuntien hälytysosastojen jäsenet osaisivat edellä mainitut pelastustoiminnan perustaidot, heidän on käytävä sammutustyökurssi. Nykyisen voimassa olevan vapaaehtois- ja sopimushenkilöstön opetussuunnitelman (2013, 9) mukaan kurssin jälkeen kurssilainen osaa muun muassa toimia ohjatusti sammutusyksikön jäsenenä, tuntee ja osaa käyttää pelastusyksikön kalustostoa ja tietää paineilmalaitteen toimintaperiaatteen. Sammutustyökurssi tuottaa siis sopimuspalokuntalaisille osaamista lähinnä sammutustehtäviä varten, vaikka nykyään kurssin sisältöön on lisätty liikenneonnettomuuspaikalla toiminnan opetusta. Kun listaan lisätään vielä palokuntien ensiapukurssin tavoitteet, joiden mukaan kurssin jälkeen osataan tehdä potilaalle ensiarvio, hätäensiaputoimenpiteet, kyetään soittamaan hätäpuhelu, tunnistetaan hätätilapotilas ja uskalletaan toimia näissä tilanteissa, syntynyt kokonaisuus muodostaa kuvan Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten perusosaamisen tavoitetasosta. (Vapaaehtois- ja sopimushenkilöstön opetussuunnitelma 2013, 9.)

Koska pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje (2012, 7) velvoittaa mitoittamaan pelastustoiminnan voimavarat siten, että niillä pystytään toimimaan tehokkaasti onnettomuustilanteissa, on tärkeää, että pelastushenkilöstön osaamisen vaikutukset huomioidaan tässä yhteydessä. Käytettävissä olevat voimavarat täytyy suunnitella myös vastaamaan alueen riskejä. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten osallistuksessa jokaisen kunnan alueella pelastustehtävien hoitamiseen yksi näkökulma tarkastella heiltä edellytettävää osaamista, on tutkia alueella tapahtuneita hälytyksiä. Kuvassa 3 olevien Pelastustoimen resurssi ja onnettomuustilastointijärjestelmän tietojen mukaan Jokilaaksojen pelastuslaitoksen hälytystehtävistä on 5 vuoden (2012-2016) seurantajakson vuosittaisella keskiarvolla ollut tulipaloihin tai paloilmoitinjärjestelmiin liittyviä tehtäviä 27 %. Vastaava luku ensivastetehtävissä on 28 % ja tieliikenneonnettomuuksissa 17 %. Lukujen yhteenvedona voidaan todeta, että sammutus- ja pelastustoiminnan, tieliikennepelastamisen ja ensivastetehtävien kokonaisuudet kattavat yli 70 % pelastuslaitoksen tehtävistä, joten sopimuspalokuntalaisten osaaminen näissä osa-alueissa on pelastuslaitoksen toiminnan kannalta erittäin tärkeää.

Kuva 3. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen hälytystehtävät vuosittain keskiarvoisesti (PRONTO)

Yleisten osaamisvaatimuksien ja tapahtuneiden onnettomuuksien lisäksi sopimuspalokuntalaisilta edellytettävää osaamista täytyy tarkastella niiden pelastuslaitoksen pelastustoiminnasta tekemien linjauksien kautta, jotka on kirjoitettu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätökseen (2014–2017, 31). Sen mukaan pelastuslaitoksen kaikilla paloasemilla ylläpidetään pelastussukellusvalmiutta, joka sisältää savusukellus- ja kemikaalisukellusvalmiuden. Vesipelastusvalmius järjestetään puolestaan alueellisella periaatteella pelastussukellusohjeen (2007, 15) tason II mukaisesti.

Käytännössä kuitenkin todellinen pelastussukellusvalmius savu- ja kemikaalisukellukseen on vaihdellut paljon paloasemien välillä. Suurin syy tähän on pelastussukelluskelpoisten vähäinen määrä. Asiaan on vaikuttanut myös omalta osaltaan pelastuslaitoksen määrittelemä ensilähdön pelastusyksikön miehistövahvuus virka-ajan ulkopuolella, joka on neljä henkilöä vain Haapajärvellä, Pyhäjärvellä, Nivalassa, Sievissä, Kalajoella, Ylivieskassa ja Raahessa. Tilannetta ei helpota sopimuspalokuntalaisista savusukelluskurssein käyneiden henkilöiden keski-ikä, joka on 36,5. Kaikkiin sopimuspalokuntalaisiin verrattuna heidän keski-ikänsä on noin neljä vuotta korkeampi. Kemikaalisukelluksen osalta palokunnilta edellytettävän osaamisen tavoitteena on ollut, että ensimmäinen pelastusryhmä selviää kemikaalisukelluksen ensitoimenpiteistä. Pelastussukellusohjeen (2007, 15) periaatteen mukaan ensimmäisen yksikön tehtäviin kuuluvat tiedustelu, pelastaminen, huuhtelupaikan perustaminen sekä alkutorjunta. Toimintaa ohjaavana ajatuksena on ollut, että ensimmäisen yksikön selvityksessä alkutoimenpiteiden suorittamisesta, myöhemmin paikalle tulevasta pelastusyksiköistä saapuu onnettomuuskohteeseen riittävä määrä kemikaalisukelluskelpoisia. Tämän vuoksi pelastuslaitos on asettanut koulutustavoitteeksi paloaseman koon mukaan 6 tai 9 kemikaalisukelluskelpoista. Nämä henkilöt ovat siis käyneet vaarallisten aineiden kurssin, jonka ehdottomana pääsyvaatimuksena on ollut pelastussukelluskelpoisuus. (Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017, 29-31; Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016.)

Korkealla työskentely on Jokilaaksojen pelastuslaitoksella jaettu 3 eri osaamistasoon. Jaossa paloasemille on sijoitettu tasovaatimuksen mukaisesti erilaista kalustoa. Korkealla työskentelyn tasoon 1 kuuluvat kattotyöskentely ja laskeutuminen, ja se on jokaisen pa-

loaseman osaamisen perusta. Tasoon 2 kuuluvat edellisten lisäksi henkilön nostot ja laskut. Tasoon 3 kuuluvat puolestaan vain ne paloasemat, joihin on sijoitettu puomitikasauto eli käytännössä Ylivieska, Raahe ja Haapajärvi. Korkealla työskentelyn tasolla 3 hyödynnetään siis puomitikasautoa pelastustehtävillä sekä tarvittaessa osataan tehdä myös erilaisia köysiratoja. Sopimuspalokunnista korkealla työskentelyyn ovat erikoistuneet Raahe, Ylivieska, Haapajärvi, Nivala, Kalajoki ja Pulkki. Lisäksi kaikissa sopimuspalokunnissa on kattotyöskentelyyn koulutettua henkilöstöä. (Korkealla työskentelyn kalusto tasoin 2015.)

Ensivastetoimintaan Jokilaaksojen pelastuslaitoksella osallistuvat kaikki paloasemat. Ensivastetoiminnan suhteen sopimuspalokuntalaisilta vaadittava osaaminen on määritelty koulutusvaatimuksen avulla. Ensivastetoimintaan osallistuvalla henkilöltä edellytetään sopimuspalokuntalaisten peruskurssijärjestelmän mukaisesti palokuntien ensiapu- ja ensivastekurssien suorittaminen. Kuitenkin yksittäisellä ensivastetehtävällä riittää, kun kahdella henkilöllä on tämä pätevyys, joka on määritelty Pohjois-Pohjanmaan ensihoitopalvelun palvelutasopäätöksessä (2013, 15).

Tapahtuneiden onnettomuuksien ja pelastuslaitoksen päättämän palvelutason ohella sopimuspalokuntalaisilta edellytettävää osaamista täytyy myös tarkastella näkökulmasta, jossa tutkitaan tarkemmin kunkin hälytystehtävälajin asettamia osaamisvaatimuksia. Tässä yhteydessä on huomioitava kuntien erityispiirteet. Seuraaviin kysymyksiin on haettava vastauksia, kun tarvittavaa osaamista analysoidaan:

- Kuinka usein erikoisosaamista vaativia tehtäviä tapahtuu kunnittain?
- Mitä toimenpiteitä on tehty hälytyksien aikana?
- Korostuvatko jotkin tehtäväluokat kunnan alueella poikkeuksellisesti?
- Miten tehtävälajit jakautuvat alalajeittain?

Vastauksia esitettyihin kysymyksiin löytyy Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastointijärjestelmästä. Sen tietojen perusteella on laadittu taulukko 2, jossa käsitellään Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella tapahtuneita hälytyksiä kuntakohtaisesti vuosien 2012–2016 aikana. Seuraavien kappaleiden tiedot perustuvat tähän aineistoon.

Savusukellusta edellyttäenistä tehtävistä huomataan, että niitä tapahtuu 5 vuoden aikana alueen suurissa kunnissa yleisesti ottaen yli 20. Pelastuslaitoksen virka-ajan ulkopuoliseen toimintavalmiuteen verrattuna Haapaveden ja Reisjärven savusukellustehtävien määrät yltävät lähes samalle tasolle kuin, mitä on paloasemilla, joilla toimintavalmius on varmistettu ensilähdön osalta neljällä henkilöllä. Sievin tilanne on puolestaan juuri päinvastainen, sillä siellä ei ole ollut muihin samalla varallaolovahvuudella operoiviin palokuntiin verrattuna yhtä paljon savusukellustehtäviä. Siikalatvan savusukellustehtävät jakautuvat tehtävällä osallistuneen palokunnan mukaan niin, että Kestilän paloasema ollut tämän kaltaisella tehtävällä 8 kertaa, Pulkkila 13 ja Rantsila 7. Koska alueen palokunnat ovat osallistuneet samoihin savusukellusta edellyttäneisiin hälytyksiin, luvut eivät täsmää taulukon 2 tietojen kanssa. Kaikista alueen rakennuspaloista 78 % on edellyttänyt savusukelluksen suorittamista. Näissä tilanteissa resurssit eivät ole riittäneet henkilöstön suhteen 35 tapauksessa eli noin 12 %. Kunnittain tarkasteltuna resurssien riittämättömyys vaihtelee vain hieman, mutta Ylivieskassa niitä esiintyi eniten. (PRONTO.)

Taulukko 2. Hälytystehtävien ja niiden aikana suoritettujen keskeisten toimenpiteiden jakautuminen tapahtumakunnittain Jokilaaksojen pelastuslaitoksella vuosina 2012–2016 (PRONTO)

Tapahtumakunta	Kaikki hälytykset	Rakennuspalot	Savusukellukset	Vaarallisten aineiden onnettomuudet	Kemikaalisukellukset	Ensiavustehtävät	Liikenneonnettomuudet	Hydraulisten pelastusvälineiden käyttö
Alavieska	324	11	7	0	0	157	39	0
Haapajärvi	718	19	21	1	0	95	117	7
Haapavesi	843	19	19	2	1	146	137	3
Kalajoki	1271	37	29	1	1	371	190	5
Kärsämäki	457	14	5	1	0	174	109	2
Merijärvi	121	6	4	0	0	43	20	1
Nivala	914	28	25	3	1	236	129	4
Oulainen	625	13	8	0	0	70	112	7
Pyhäjoki	482	10	5	0	0	226	43	2
Pyhäjärvi	911	26	21	1	0	244	137	5
Pyhäntä	565	8	5	0	0	299	59	1
Raahe	1959	60	57	6	1	495	379	14
Reisjärvi	337	21	17	0	0	81	58	2
Sievi	538	15	10	0	0	187	85	7
Siikajoki	682	31	13	0	0	185	134	6
Siikalatva	1200	27	17	1	0	560	202	10
Vihanti	52	1	1	0	0	17	18	0
Ylivieska	1337	33	31	1	0	148	233	6
Yhteensä	13336	379	295	17	4	3734	2201	82

Saman aineiston perusteella vaarallisten aineiden onnettomuuksissa vain noin 24 % on tarvittu kemikaalisukelluksen toimenpidettä. Vuotaneen aineen vaarattomaksi tekemistä imeytyksellä, keräämisellä, laimentamalla tai neutraloinnilla on tarvittu toimenpiteenä puolestaan 77 % vaarallisten aineiden ja öljyvahinkojen onnettomuuksissa. Huomioitavaa on, että kaikissa vaarallisten aineiden onnettomuuksissa on resurssit arvioitu riittäviksi onnettomuustilanteen alkuvaiheessa. Raahen teollisuuden takia kunnan lukumäärä vaarallisten aineiden onnettomuuksissa korostuu. (PRONTO.)

Taulukosta 2 huomataan, että ensivastetehtäviä tapahtuu jokaisessa kunnassa merkittävä määrä. Alavieskassa, Pyhäjoella, Pyhännällä ja Siikalatvassa niiden määrä kaikista tehtävistä on kuitenkin poikkeuksellisen suuri. Näissä kunnissa noin 50 % tapahtuneista tehtävistä on ollut ensivastetehtäviä. Siikalatvassa Kestilän palokunta on osallistunut ylivoimaisesti eniten ensivastetehtäville. Tämä paloasema on suorittanut noin 400 tehtävää vuosien 2012–2016 aikana, kun Pulkkilan ja Rantsilan palokunnat ovat jääneet alle 100 ensivastetehtävään. Kaikkien edellä mainittujen kuntien kohdalla ilmiötä selittää se, että kunnan alueella ei ole ollenkaan ambulanssia valmiudessa. Ensivastetehtävät jakautuvat ELS-tehtäväkoodiston mukaisen riskinarvion perusteella taulukon 2 ajanjaksolla siten, että Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella ensivastetehtävien sisällöt käsittelevät seuraavia asioita (PRONTO):

- rintakipua noin 20 %
- tajuttomuuksia noin 13 %
- hengitysvaikeutta noin 10 %
- äkillisesti heikentyntä yleistilan laskua noin 12 %
- elottomuuksia noin 9 %
- sokeritasapainon häiriöitä noin 5 %
- kaatumisia noin 4,5 %
- myrkytyksiä noin 4 %.

Kaikista kunnan alueella tapahtuneista tehtävistä liikenneonnettomuuksia on ollut hieman vaihdellen noin 10–20 %. Määrällisesti eniten liikenneonnettomuuksia tapahtuu Haapa-

vedellä, Kalajoella, Nivalassa, Pyhäjärvellä, Raahessa, Siikajoella, Siikalatvassa ja Ylivieskassa. Liikenneonnettomuuksista vain noin 4 % joudutaan käyttämään hydraulisia pelastusvälineitä, mutta aineiston perusteella jopa noin 866 tapauksessa eli noin 40 % pelastushenkilöstö suorittaa alueen eristämistä tai liikenteenohjausta. (PRONTO.)

Pelastustoimen yleisimpien tehtävälajien ohella tarkempaa analysointia vaativat vahingontorjuntatehtävät, jotka ovat neljänneksi yleisimpiä onnettomuustyyppisiä Jokilaaksojen pelastuslaitoksella. Aineiston mukaan tuuli tai myrsky on arvioitu olevan hälytystehtävän syynä jopa 60 %:ssa tapauksista. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että yleisin pelastuslaitoksen toimenpide näiden tehtävien aikana on moottorisahan käyttö, joka esiintyy noin 41 % tilanteista. Myös veden poisto kohteesta on käytetty toimenpide (13 %), samoin kuin käsityökaluilla onnettomuuspaikan raivaaminen (8 %). Vedenpinnan hallitsematon nousu ja vesijohtoverkoston ongelmat ovat arvioitu olevan onnettomuuden syynä noin 12 %:ssa vahingontorjuntatehtävistä, minkä vuoksi veden poisto kohteesta on ymmärrettävästi ollut pelastuslaitoksen tekemä ensisijainen toimenpide. (PRONTO.)

Erikoisosaamista vaativien puomitikasauton ja raivausauton hälytystehtäville osallistuminen kuuluvat myös joidenkin sopimuspalokuntalaisten normaaleihin käytäntöihin. Puomitikasauto miehitetään usein sopimuspalokuntalaisilla Haapajärvellä ja Ylivieskassa. Haapajärven yksikkö hälytetään aineiston perusteella keskimäärin vuoden aikana 30 ja Ylivieskan 54 onnettomuuteen. Näiden kahden paloaseman osalta tilanne on sama raivausautojen kohdalla. Koska raivausautot on hankittu melko vasta Jokilaaksojen pelastuslaitokselle, viiden vuoden hälytysaineistoa ei ole käytettävissä. Molempia Haapajärven ja Ylivieskan autoja on kuitenkin hälytetty useita kymmeniä kertoja vuodessa onnettomuuksiin. Myös Pyhäjärvellä on käytössä raivausauto raskaan pelastusyksikön muodossa, mutta sen käyttöaste on pienentynyt huomattavasti uusien raivausautojen hankintojen jälkeen. Edelleen Pyhäjärven sopimuspalokuntalaiset kuitenkin vastaavat omalta osaltaan sen miehittämisestä hälytyksien aikana. (PRONTO.)

3 SOPIMUSPALOKUNTALAISTEN KOULUTUKSEN MUUTOKSET

Sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmä uudistuu valtakunnallisesti vuoden 2019 alusta alkaen. Koulutusuudistuksen valmisteluun on vaikuttanut se, että Suomessa ei ole ollut valtiollista, yhteneväistä sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmää. Käytännössä vastuu sopimuspalokuntalaisten koulutuksesta on ollut pelastuslaitoksilla, jotka ovat järjestäneet koulutuksen omana toimintanaan tai tilanneet sen ulkopuoliselta taholta. Sopimuspalokuntalaisia on voinut myös lähettää jonkin muun pelastuslaitoksen tai järjestön järjestämään koulutukseen. Peruskoulutuksen yhteydessä tärkeää on ollut, että koulutukset ovat vastanneet Pelastusopiston hyväksymää opetussuunnitelmaa, jossa määritetään koulutusvaatimukseen kuuluvien kurssien sisältö. (Sisäministeriö 2014, 8.)

Merkittävä yksittäinen syy koulutusjärjestelmän kehittämisen tarpeeseen on ollut, että sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ohjaus on ollut puutteellista. Selkeää vastuuorganisaatiota tehtävään ei ole ollut. Ongelman juuret ulottuvat aina lainsäädäntötasoon asti. Valtiolle on annettu vastuu pelastustoimen ammatillisesta ja muusta pelastustoimeen liittyvästä koulutuksesta pelastuslain mukaisesti, mutta tässä lain kohdassa ei valitettavasti ole yksilöity tarpeeksi tarkkaan sopimuspalokuntalaisten koulutuksen asemaa. Sisäministeriölle on puolestaan annettu vastuu valtiollisesta pelastustoimen johtamisesta, ohjauksesta ja valvonnasta sekä näihin liittyvistä palvelujen saatavuuden ja tason seurannasta. Voidaan siis ajatella, että valtion ja sen alaisuuteen kuuluvan sisäministeriön olisi pitänyt hoitaa sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ohjaus selkeästi, mutta käytännössä tämä on kuitenkin hoidettu vain Pelastusopiston hyväksymän opetussuunnitelman avulla. (Pelastuslaki 379/2011, 23 ja 55 §.)

Koulutusuudistukset ajoitetaan vuoteen 2019, jolloin pelastustoimi siirtyy itsehallinnollisten maakuntien alaisuuteen. Tämän vuoksi pelkkien koulutusuudistusten lisäksi koko toimintaympäristö muuttuu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisilla huomattavasti. Sopimuspalokuntatoiminnan kehittäminen on siten hyvin ajankohtaista, ja siihen sisäministeriö pyrkii omalla sopimuspalokuntatoiminnan edistämisen kehittämissankkeellaan. (Pelastustoimen uudistukseen asetettiin 14 valmistelutyöryhmää 2016.)

3.1 Koulutusjärjestelmän uudistukset vuonna 2019

Sisäministeriö tunnisti sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmään liittyvät muutokset ja kehittämistarpeet jo vuosia ennen kuin varsinainen päätös muutoksesta tehtiin. Muutoksen suunnittelun helpottamiseksi sisäministeriö tilasi KPMG Oy AB-yritykseltä kokonaisselvityksen sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmästä. Selvityksessä kartoitetaan koulutusjärjestelmän nykytila. Tavoitteeseen pääsemiseksi selvitys sisältää arviot koulutusjärjestelmän toimivuudesta, taloudellisuudesta ja tuloksellisuudesta. Kerättyjen tietojen avulla selvityksen tekemiseen osallistuneet henkilöt laativat yhteistyössä kehittämissuunnitelmia, joita toteuttamalla sopimuspalokuntalaisten riittävä määrä ja osaaminen kyettäisiin turvaamaan tulevaisuudessa paremmin. (Sisäministeriö 2014, 4.)

Kokonaisselvityksen tietojen perusteella sisäministeriö antoi 18.12.2014 päivätyssä kirjeessään Pelastusopistolle tehtäväksi valmistella esitys sopimuspalokuntalaisten osaamisvaatimuksista, opetussuunnitelmasta, opetusmateriaalista, osaamisen arvioinnista ja kouluttajakoulutuksesta sekä näihin mahdollisesti liittyvistä säädösmuutostarpeista. Tehtävän hoitamiseksi Pelastusopisto nimesi 7 henkilön työryhmän, johon kuuluivat edustajat vastuuorganisaation lisäksi sisäministeriöstä, SPEK:stä, SSPL:stä, pelastuslaitoksista sekä Helsingin pelastuskoulusta. Tavanomaisen työryhmäraportin sijasta työryhmä laati opetussuunnitelman muotoon laaditun esityksen, joka sisältää tehtävänannossa olleen keskeisen sisällön. (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 2–3.)

Jotta uusi opetussuunnitelma on mahdollista ottaa käyttöön, sisäministeriön pelastusosaston täytyi asettaa sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämistyöryhmä suunnittelemaan asian käytännön toteutusta. Työryhmän toimikausi oli 1.4.2015–31.12.2016. Työryhmässä oli edustus samoista organisaatiosta kuin opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä. Näiden lisäksi edustus oli myös Suomen pelastusjohtajien yhdistyksestä. (Sisäministeriön muistio 2017, 4.)

Työryhmä esitteli valmiin esityksensä sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmä kehittämistä 3.1.2017 sisäministeriön pelastusosaston johtoryhmälle. Tämän jälkeen esitys lähetettiin lausuttavaksi pelastuslaitoksiin sekä alan keskeisiin järjestöihin ja liittoihin.

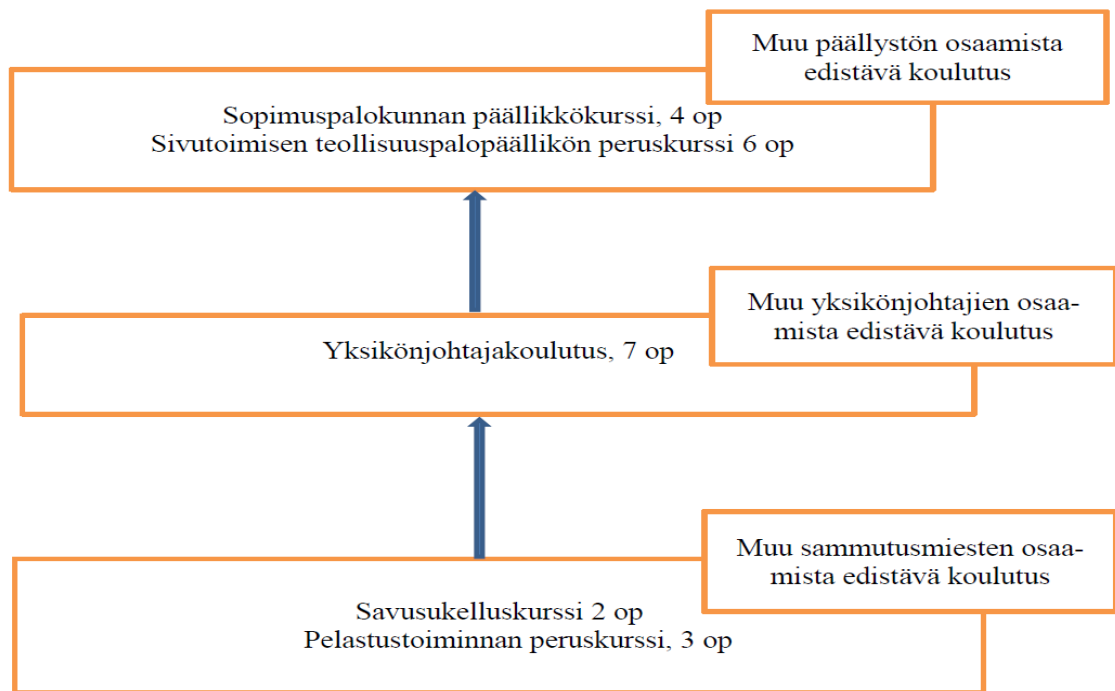
Lausuntoa pyydettiin erikseen muun muassa kaikilta alueellisilta pelastusalan liitoilta. Lausunnoissa pelastuslaitokset olivat pääosin tyytyväisiä suunniteltuihin muutoksiin. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen näkökulma ei eronnut tässä yhteydessä enemmistön mieli-piteistä millään tavalla (Lausunto sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön koulutusjär-jestelmän kehittämistyöryhmän muistiosta 2017).

Kuultuaan kaikkia osapuolia sisäministeriö teki koulutusjärjestelmän kehittämisestä pää-töksen, jonka mukaan koulutusuudistukset toteutetaan vuoden 2019 alusta alkaen. Pää-töksen mukaan Pelastusopiston roolia sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmän yl-läpidossa vahvistetaan. Pelastusopiston tehtäväksi tulee vuoden 2019 alusta alkaen sopi-muspalokuntalaisten opetussuunnitelman ylläpito- ja kehitystyö, kouluttajakoulutus, kou-luttajarekisterin ylläpito sekä lakisääteisen koulutuksen osalta opetusmateriaalin tuotta-minen, päivittäminen ja sen tarjoaminen mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla sopimuspalokuntalaisten käyttöön. (Erytisasiantuntija Jouni Pousin sähköpostikirje 3.4.2017.)

Jatkossa pelastuslaitokset vastaavat sopimuspalokuntalaisten koulutuksesta samalla ta-voin kuin tähän asti, mutta heidän vastuutaan riittävän osaamisen määrittelyssä kasvate-taan. Uudistuksen jälkeen ei pelastuslain mukaan enää riitä, että pelastuslaitokset huoleh-tivat vain sopimuspalokuntalaisten kelpoisuudesta hälytysosastotyöskentelyyn. Niiden täytyy myös huomioida muu osaamista edistävän koulutuksen tarve, joka määritellään yhteisesti pelastuslaitoksen ja palokuntien välisissä sopimuksissa. Käytännössä sopimuk-set, joissa näin voidaan tehdä, ovat sopimuspalokuntien ja pelastuslaitosten väliset alue- ja palokuntasopimukset sekä henkilökohtaiset työsopimukset. (Sisäministeriön muistio 2017, 4.)

Nykyisen koulutusjärjestelmän tavoin koulutustarjonnan runko muodostuu jatkossakin pelastuslaissa (379/2011) ja pelastusasetuksessa (407/2011) olevista kelpoisuuden tuot-tavista kursseista kuvan 4 mukaisesti. Olennainen muutos sopimuspalokuntalaisten kan-nalta on, että nykyinen 60 tuntia kestävä sammutustyökurssi korvataan pelastustoiminnan peruskurssilla, jonka laajuus on 3 opintopistettä eli noin 80 tuntia. Myös savusukellus-, yksikönjohtaja- ja sopimuspalokunnan päällikkökurssin osalta kurssien laajuuksissa ote-taan käyttöön opintopistejärjestelmä, joka helpottaa sopimuspalokuntalaisten osaamisen

tunnustamista. Tämän edun ohella sopimuspalokuntalaisten käytännön arjessa muutoksen jälkeen näkyy opetusmateriaalin tuottamisen vastuun siirtyminen Pelastusopistolle. (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 2–3.)

Kuva 4. Uudistuneen sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmän rakenne (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 3)

Keskeinen muutos uudessa käyttöön otettavassa opetussuunnitelmassa on, että koulutus muutetaan aiempaan enemmän osaamisperusteiseksi. Käytännössä tämä merkitsee esimerkiksi, että koulutuksessa otetaan käyttöön osaamisen varmistaminen yksilö-, pari- ja ryhmäkohtaisten taitokokeiden sekä väli- ja loppukokeiden avulla. Myös opetusmenetelmät uudistuvat opiskelun monimuotoistuesssa. Etenkin opiskelijan itseopiskelun suhde lähiopetukseen muuttuu. Aiempaan opetussuunnitelmaan verrattuna opiskelija kantaa opimisestaan enemmän vastuuta omalla ajallaan. Osa käytännön harjoitteista on lisäksi siirretty palokunnissa toteutettaviksi. Kaikkia harjoituksia ei siis enää pidetä kurssimuotoisesti lähiopiskeluna, vaan opiskelussa hyödynnetään palokunnan omia harjoituksia. (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 2-3.)

Erilaiset testit koulutuksen aikana helpottavat sopimuspalokuntalaisten osaamisen hyväksilukemista kursseilla. Henkilö, joka osaa opiskeltavan aihealueen hyvin jo ennen kurssille tuloa, voi osallistua jatkossa suoraan osaamisen varmistaviin taitokokeisiin. Opintopistejärjestelmän käyttöön ottaminen helpottaa myös osaamisen tunnustamista sopimuspalokuntalaisten keskuudessa. Näin on esimerkiksi tilanteessa, jolloin sopimuspalokuntalainen vaihtaa muuton seurauksena toisen palokunnan palvelukseen. Pelkkä kurssin suorittaminen ei kuitenkaan vielä ole tae riittävästä osaamisesta, vaan se on aina arvioitava palokuntakohtaisesti ja tarvittaessa uudelle sopimuspalokuntalaiselle on tarjottava mahdollisuus osaamisvajeen täydentämiseen. Opintopistejärjestelmän avulla, jos sopimuspalokuntalainen hakee kursseja käytyään Pelastusopistoon opiskelemaan, hänen aikaisempiaan opintojaan voidaan hyväksilukea, mikä puolestaan edistää koko sopimuspalokuntatoiminnan kiinnostavuutta. (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 2–3.)

Koulutus uudistuksen suunnittelussa opetussuunnitelman kehittäjät ovat määritelleet sopimuspalokuntalaisten osaamistasoja John Briggsin ja Kevin Collinsin (1982, 24–25) kehittämän SOLO-taksonomian kautta. Sen mukaan osaamisen tasot voidaan jakaa seuraavasti:

- esirakenteellinen osaamisen taso, jolloin ei ole vielä tunnistettavaa osaamista
- yksirakenteinen osaamisen taso, jolloin henkilö osaa tunnistaa, nimetä asioita sekä tehdä yksinkertaisia toimenpiteitä
- monirakenteinen osaamisen taso, jolloin henkilö osaa yhdistellä, kuvailla, listata ja luetella asioita sekä tehdä useimpia toimenpiteitä
- suhteutettu osaamisen taso, jolloin henkilö osaa analysoida, lisätä, argumentoida, verrata, kritisoida sekä selittää syy-seuraussuhteita sekä suhteuttaa ja oikeuttaa
- korkea abstraktiotaso, jolloin henkilö osaa luoda, reflektoida ja teoretisoida.

Käytännön palokuntamaailmassa näitä osaamisen tasoja voidaan lähestyä sopimuspalokuntalaisten peruskoulutusten kautta. On selvää, että uusi sopimuspalokuntalainen asetuu esirakenteellisen osaamisen tasolla. Kuitenkin jo henkilön, joka on käynyt pelastustoiminnan peruskurssin, pitäisi päästä yksirakenteisen osaamisen tasolle, jolloin yksin-

kertaisten toimenpiteiden suorittamiset ovat hänelle mahdollisia. Sopimuspalokuntalaisten käytössä olevan nimikejärjestelmän mukaisesti vanhempi sammutusmies, jonka asema esimerkiksi Jokilaaksojen pelastuslaitoksella edellyttää vähintään pelastustoiminnan peruskurssin, savusukelluskurssin, pelastustyökurssin ja ensiapukurssin suorittamista, täytyisi kyetä saavuttamaan vähintään monirakenteisen osaamisen taso. Samalle tasolle pitäisi yltää myös yksikönjohtajien, jotta tehokas johtamistoiminta on mahdollista. Heidän kohdallaan mielestäni suositeltavampaa olisi kuitenkin tavoitella vielä korkeampaa osaamisen tasoa eli suhteutetun osaamisen tasoa.

Yleisesti ottaen sisäministeriön ajamat koulutusuudistukset ovat korostaneet, että sopimushenkilöstön tarvitsema koulutus ja osaaminen vaihtelevat suuresti eri palokuntien kesken. Tämän vuoksi SOLO-taksonomian mukaisten osaamistasojen sisällöt voivat tarkoittaa hyvin erilaisia asioita, kun verrataan sopimuspalokuntia toisiinsa. Toisin sanoen sama osaamisen taso voidaan määritellä monella tavalla, mihin vaikuttavat esimerkiksi palokunnan sijainti, riskikohteet ja tapahtuneet hälytykset. Näiden tietojen avulla sopimuspalokuntalaisten koulutuksessa täytyy tulevaisuudessa huomioida aiempaa paremmin palokuntien todelliset osaamistarpeet. Hyvä esimerkki käytännön arjessa oikeasti tarvittavasta osaamisesta on, että valtakunnallisella tasolla on huomattu sopimuspalokuntalaisten kuuluvan usein tieliikenneonnettomuuksien henkilöresursseihin (Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015, 8). Tämän vuoksi pelastustoiminnan peruskurssin sisältöä on muokattu siten, että tieliikennepelastamisen koulutusta on lisätty. Samankaltaisella ajattelutavalla on myös Jokilaaksojen pelastuslaitoksella sopimuspalokuntalaisten toimintaa kehitettävä. Käytännössä koulutuksen räätälöinti pelkän pelastuslaitoksen tarpeen näkökulmasta ei kuitenkaan ole mahdollista, koska koulutuksiin hakeutuvien henkilöiden taustat ja realiteetit kouluttautumiseen vaihtelee niin paljon. Tämän vuoksi pelkkien yksittäisten paloasemien henkilöstön tarvitsemaa koulutusta ja osaamista mietittäessä pitäisi näkökulmaa laajentaa isommalle alueella. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että sopimuspalokuntalaisten osaamista käytettäisiin paremmin hyödyksi koko pelastuslaitoksen alueella, kuten Jokilaaksojen pelastuslaitoksella tapahtuu vesisukelluksen yhteydessä.

3.2 Maakuntauudistuksen vaikutukset sopimuspalokuntalaisten koulutukseen

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisiin vaikuttaa merkittäviä muutoksia vuonna 2019 pelastustoimen siirtyessä itsehallinnollisten maakuntien alaisuuteen (Hallituksen linjaus maakunnille siirtyvistä tehtävistä 2016). Koska sopimuspalokunnat ovat aikaisemmin kuuluneet kunnallisten pelastuslaitosten organisaatioon, heidän työnantajansa eli sopimusten vastapuoli vaihtuu. Muutoksessa sopimuspalokunnat siirtyvät pois kuntien alaisuudesta, jolloin koulutuksesta vastaa eri taho.

Valtioneuvosto linjasi 21.12.2016, että 18 maakuntaa järjestää pelastustoimen omalla alueellaan. Koska aikaisemmin pelastuslaitosten määrä oli 22, linjaus tarkoitti, että muutamien pelastuslaitosten täytyy yhdistyä ja muodostaa kokonaan uudenmuotoinen pelastuslaitos maakuntahallinnon alaisuuteen. (Kaikissa 18 maakunnassa on jatkossa oma pelastuslaitos 2016.)

Suunnitellun aluejaon mukaisesti Pohjois-Pohjanmaalle muodostuu uusi pelastuslaitos. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Jokilaaksojen pelastuslaitos ja Oulu-Koillismaan pelastuslaitos yhdistyvät muodostaen uuden Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen. Poikkeuksena vanhaan aluejakoon uuteen pelastuslaitokseen liitetään lisäksi Vaalan kunta, joka aikaisemmin on kuulunut Kainuun pelastuslaitokseen. (Petteri Helistenin diaesitys 11.1.2017.)

Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksessa työskentelee vuoden 2017 tietojen perusteella vuoden 2019 alusta alkaen noin 850 sopimuspalokuntalaista. Heistä 395 toimii Oulu-Koillismaan alueella ja 12 Vaalan kunnassa. Jäljelle jäävä osa sopimuspalokuntalaisista on Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella aiemmin esitetyn jaon mukaisesti. Maakuntaan siirtyvistä sopimuspalokunnista on 21 vapaapalokuntayhdistysmuotoisesti toimivia ja 20 sivutoimista palokuntaa. (Palomestari Mikko Heikkilän sähköpostikirje 22.2.2017; Petteri Helistenin diaesitys 11.1.2017.)

Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen järjestäminen on ollut hyvin samankaltaista molemmissa yhdistyvissä pelastuslaitoksissa. Kummassakin on hyödynnetty järjestöjen apua sopimuspalokuntalaisille peruskoulutusta annettaessa. Suurimmat erot koulutusten

suhteen ovat olleet, että Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksessa sopimuspalokuntalaisten koulutuksien tarveharkinnat ovat tehneet palopäälliköt, joten siellä ei ole ollut sopimuspalokuntalaisille asetettuja pelastuslaitoksen yhteisiä koulutustavoitteita. Yksittäisenä kurssikohtaisena erona on ollut, että Oulu-Koillismaan pelastuslaitos on järjestänyt palokuntien ensiapu- ja ensivastekurssit samassa kokonaisuudessa, kun Jokilaaksoissa ne ovat pidetty erillisinä. (Palomestari Mikko Heikkilän haastattelu, 2.2.2017.)

Oulu-Koillismaan alueella sopimuspalokuntalaisten koulutukseen on vaikuttanut pelastuslaitoksen operatiivisessa toiminnassa käytössä ollut painopistepaloasema-ajattelu. Sen mukaan kiireelliseen pelastustoimintaan kuuluvaa toimintavarmuutta kehitetään muutamilla paloasemilla, jotta ne pystyvät tukemaan muiden paloasemien toimintavalmiutta. Toimintavarmuuden kehittäminen on tarkoittanut käytännössä riittävää miehistövahvuutta palokunnan varallaolojärjestelyllä virka-ajan ulkopuolella sekä henkilöstön kykyä toimia pelastustehtävissä. Tavoitteena on ollut, että painopistepaloasemilla päivystää yhtä aikaan vähintään yksikönjohtaja ja kaksi savusukellukseen, ensivastetoimintaan ja raskaiden ajoneuvojen kuljettamiseen kelpoista henkilöä. (Oulu-Koillismaan palvelutasopäätös 2017–2020, 28–30.) Hieman painopisteajattelun kaltaisesti on suunniteltu myös Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien varallaolovahvuudet keskittämällä toimintavalmiutta alueen suurimpiin kuntiin, mutta Oulu-Koillismaan tavoin ei yksikköjen miehistövaatimuksia ole niin jyrkästi asetettu.

Edellä kuvatun toimintamallin kaltaisilla toimenpiteillä sopimuspalokuntien toimintaa olisi mahdollista kehittää uudessa organisaatiossa. Kun sopimuspalokuntalaiset siirtyvät maakuntien palvelukseen, sopimuspalokuntien ja pelastuslaitosten väliset palokuntasopimukset ja sopimushenkilöstön henkilökohtaiset työsopimukset katkeavat, joten heidän on solmittava uudet sopimukset. Ne täytyy olla voimassa vuoden 2019 koittaessa. Siinä yhteydessä olisi erittäin hyvä mahdollisuus miettiä, miten sopimuspalokuntien toimintaa voitaisiin tehostaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisimmalla tavalla koko pelastuslaitoksen näkökulmasta. Yhteiset tavoitteet pitäisi viedä aina sopimustasolle, jotta niiden toteutuminen turvattaisiin. Todennäköistä kuitenkin on pelastusjohtaja Jarmo Haapasen (palokuntakokous 21.1.2017) mukaan, että maakunta solmii toiminnan alkuvaiheessa sopimuspalokuntien kesken palokuntasopimuksien siirtosopimuksia, joiden sisältö vastaa

aiempien sopimusten sisältöä. Tämän vuoksi kehitystyö jää osittain luultavasti 2020-luvun puoliväliin, mutta toimintaa voidaan viedä tähän suuntaan jo aikaisemmin, jos se asetetaan tavoitteeksi.

Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ja heidän osaamisen kehittämistyössä uudessa pelastuslaitoksessa täytyy ottaa huomioon myös hätäkeskustietojärjestelmä ERICA:n aiheuttamat vaikutukset pelastustoimen resurssien hälyttämiseen, mihin tietysti sopimuspalokunnatkin kuuluvat. Tämä sen vuoksi, että ERICA:n myötä muuttuu merkittävästi hälytyksien vastemääritys. Uudessa järjestelmässä hätäkeskuspäivystäjän arvioima onnettomuustyyppi on ratkaisevassa asemassa, kun järjestelmä muodostaa hälytysvasteen. Sen mukaan järjestelmään on syötetty tehtäväkokonaisuuksia, joista pelastustoimen täytyy selvittää, jotta tehokas pelastustoiminta on mahdollista. Tehtäväkokonaisuuksien hoitamiseksi pelastusyksiköillä tarvitsee puolestaan olla kykyjä näihin tehtäviin. Tällöin mukaan astuu sopimuspalokuntalaisten koulutus ja osaaminen, joka täytyy ottaa huomioon kykyjen arviointien aikana. (Palomestari Harri Huumon haastattelu 22.1.2017.)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ja Pohjois-Suomen pelastusliitto ovat olleet keskeisessä asemassa ylläpitämässä pelastustoimintaan osallistuvan sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmää molempien pelastuslaitosten alueella. Yhdessä SPEK ja Pohjois-Suomen pelastusliitto ovat muodostaneet niin kutsutun SPEK-ryhmän, jonka yksi tärkeimmistä toiminnoista tällä alueella on ollut juuri sopimuspalokuntalaisten kouluttaminen tällä. SPEK-ryhmän vahva mandaatti on perustunut siihen, että se on suunnitellut sopimuspalokuntalaisille monipuolista koulutusmateriaalia ja sillä on hyväksyntä sopimuspalokuntalaisten opetussuunnitelmaan, jonka mukaan koulutusta on pidetty. (Pelastustoimintaan osallistuvan vapaaehtois- ja sopimushenkilöstön opetussuunnitelma 2013, 2.)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ryhtyi uudistamaan koulutusjärjestelmäänsä vuonna 2013. Uudistus sai alkunsa sisäministeriön julkaisemasta sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmää käsittelevästä selvityksestä, mutta tämän lisäksi asiaan vaikuttivat palaute koulutusten järjestäjiltä, sopimuspalokunnilta ja kurssien opiskelijoilta. Omassa koulutusuudistuksessaan SPEK aloitti kehitystyön peruskoulutuskursseista. Muutokset

tapahtuivat suurimmaksi osaksi sisäministeriön koulutusjärjestelmäselvityksen kehittämisajatuksen mukaisesti, jolloin osaamisen tunnustaminen sekä varmistaminen ja opetusmenetelmien monipuolistaminen olivat asioita, jotka haluttiin ottaa mukaan peruskursseiden sisältöihin. Ensimmäisenä SPEK uudisti vuonna 2016 pelastusasetuksen (407/2011, 7 §) mukaisen sammutustyökurssin, joka samalla vaihtoi nimeään pelastustoiminnan peruskurssiksi. Kurssin sisältö vastasi lähes täysin uuden suunnitellun sopimuspalokuntalaisten opetussuunnitelman sisältöä.

Näitä uusia hälytysosastotyöskentelyyn kelpoisuuden antavia pelastustoiminnan peruskursseja Jokilaaksojen pelastuslaitoksella järjestettiin vuonna 2016 kaksi kappaletta, ennen kuin sisäministeriö ilmoitti, että uudenmuotoinen kurssi ei vastaa nykyisen opetussuunnitelman sisältöä, ja niitä ei voi siis ennen vuotta 2019 enää järjestää. Niiden kurssinjohtajien mielestä, jotka ehtivät kuitenkin pitää pelastustoiminnan peruskurssin Jokilaaksojen pelastuslaitoksella, uudistukset olivat osittain hyviä, mutta eivät täysin ongelmattomia. Vaikka muutoksilla haettiin pelkkää hyvää, käytännön toteutus ei ollut kokonaan onnistunut. Lähiopetustunneista merkittävän osan siirtyessä itseopiskelun ja palokunnassa tapahtuvan opetuksen varaan huomattiin kurssilaisten keskuudessa merkittäviä eroja heidän osaamisensa lähtötasoissa. Oli selvää, että kaikki kurssilaiset eivät olleet opiskelleet tarpeeksi lähiopetustuntien ulkopuolella. (Palomestari Tapani Lehtelän ja paloiesimies Jouko Eerolan haastattelut 6.1.2017.)

Sopimuspalokuntien siirtyessä maakuntien palvelukseen on hyvin todennäköistä, että peruskurssit siirtyvät pois järjestötoiminnan piiristä. Tämä koskettaa erityisesti pelastusasetuksen mukaisia kelpoisuuden tuottavia pelastustoiminnan perus-, savusukellus- ja yksikönjohtajakursseja, joiden kouluttajien täytyy olla jatkossa Pelastusopiston hyväksymiä (kehittämispäällikkö Petteri Jokelaisen sähköpostikirje 2.3.2017). Silloin on otettava huomioon saadut palautteet etenkin uudenmuotoisilla tavoilla järjestetyistä kursseista. Tosi asia kuitenkin on, että järjestöt voivat myös tulevaisuudessa olla mukana sopimuspalokuntalaisten koulutuksen järjestämisessä. Kaikille toimijoille löytyy varmasti sopiva rooli, jos alan organisaatiot kykenevät rakentamaan yhteistyöhön.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntayhteisöjä on tutkinut aikaisemmin Joni Kontio opinnäytetyössään (2008, 2) Palokuntaan liittyminen Jokilaaksojen pelastuslaitokselle rekrytoinnin näkökulmasta. Kontion pääasiallisena tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että sopimuspalokuntalaiset ovat aloittaneet palokuntaharrastuksen Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella. Kontion laatiman kyselyn perusteella ilmeni, että lähes jokaisen hälytysosastolaisen liittymiseen on vaikuttanut joku toinen sopimuspalokuntalainen. Kontio sivusi työssään sopimuspalokuntalaisten koulutusta tutkimalla kyselyn avulla muun muassa, miten aktiivisesti vastaajat osallistuvat viikkoharjoituksiin. Kontion tutkimustulokset osoittivat, että sopimuspalokuntalaisten motiivointiin ja hyvinvointiin on käytettävä paljon resursseja, jotta sopimuspalokuntalaisten määrä kyetään turvaamaan riittävällä tasolla. Asianmukaisesti järjestetty koulutus on varmasti myös lisäämässä sopimuspalokuntalaisten innokkuutta palokuntatoimintaan, joten jos tämän opinnäytetyön tuloksena kyetään kehittämään sopimuspalokuntalaisten koulutusta, siitä hyötyy koko pelastuslaitos.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tavoitteen saavuttamiseksi Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ja osaamisen nykytilaa täytyi selvittää, jotta olisi mahdollista edetä niiden kehittämiseen. Asiantuntijan Heljä Hätösen (2011, 32–36) mukaan osaamista voidaan arvioida muun muassa itsearvioinnin, kehityskeskustelujen ja 360° -arvioinnin avulla. Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen nykytilaa voi puolestaan selvittää arvioimalla muun muassa viikkoharjoitusten soveltuvuutta osaamisen ylläpitoon, selvittämällä heidän mielipiteitään koulutusjärjestelmästä ja heidän halukkuuttaan osallistua peruskursseille.

Yleensä osaamista, toimintaa tai tekemisiämme arvioi jokin ulkopuolinen taho (Hätönen 2011, 32). Koska päätoimiset viranhaltijat vastaavat siitä, että sopimuspalokuntalaisilla on riittävä koulutus ja osaaminen tehtäviin, sopimuspalokuntalaisten osaamista on arvi-

oitu ulkopuolisen tahon kautta. Taustatekijöiden vuoksi tutkimuksessani valitsin osaamisen arviointikeinoksi sopimuspalokuntalaisten itsearviointin. Koulutusjärjestelmän nykytilan arvioinnissa tutkimuksessani keskityttiin tarkastelemaan viikkoharjoitusten soveltuvuutta osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen. Varsinaiset sopimuspalokuntalaisten peruskurssit rajattiin tutkimuksesta pois, koska kurseista Jokilaaksojen pelastuslaitos ja SPEK kerää muutoinkin palautteet. Koulutusjärjestelmän arvioinnissa haluttiin kuitenkin selvittää sopimuspalokuntalaisten motivaatio koulutuksiin hakeutumiseen. Tutkimusmenetelmän valintaa puolsivat käytettävissä olevat resurssit ja aikataulu opinnäytetyötä kohtaan.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaiset eivät ole aikaisemmin arvioineet osaamistaan henkilökohtaisella tasolla. Itsearviointi vaatii kriittistä ajattelua, osaamiseen ja työsuorituksiin liittyvien odotusten tunnistamista ja kykyä arvioida omaa työsuoritustaan määriteltyjen kriteerien mukaan (Hätönen 2011, 32). Tämän vuoksi tutkimuksessa ei keskitytty pelkästään osaamisen arviointiin, vaan siitä tehtiin monipuolisempi, jotta opinnäytetyön tavoitteen saavuttaminen olisi mahdollista.

Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämiseen tähtäävä kyselytutkimus toteutettiin kysymällä vastaajien henkilökohtaista mielipidettä osaamisestaan. Kyselytutkimuksessa haluttiin lisäksi selvittää sopimuspalokuntalaisten motivaatio osaamisen kehittämiseen, mitä pyrittiin analysoimaan laaja-alaisesti. Kyselytutkimuksen kohderyhmänä oli koko Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimushenkilöstö.

Henkilökohtaisen osaamisen arviointi jaettiin kyselyssä pelastustoiminnan eri osa-alueisiin. Näin mahdolliset koulutus- ja osaamisvajeet tulisivat ilmi tuloksista. Jokaiselta sopimuspalokuntalaiselta kysyttiin arviota osaamisestaan, jota tarvitaan yleisimmillä hälytystehtävillä. Lisäksi kysely sisälsi kysymyksiä sopimuspalokuntalaisen erikoisosaamiseen ja valittuun palokuntaan liittyen. Kyselyssä haluttiin välttää tilanteita, joissa sopimuspalokuntalainen arvioisi omaa osaamistaan ilman, että hän on saanut siihen koulutusta. Tämän vuoksi kysely toteutettiin dynaamisena, mikä tarkoittaa, että kyselyn ensimmäisellä sivulla olevien perustietojen avulla kysymykset ohjautuivat oikeille henkilöille

Webropol -ohjelman ehtolausekkeiden ansiosta. Osaamisen arvioinnissa käytettiin asteikkoa 1–5, jotka numerojärjestyksessä tarkoittivat: en osaa lainkaan, osaan jonkin verran, osaan asian perusteet, osaan hyvin ja osaan erittäin hyvin. Kyselyssä oman osaamisen arviointi oli asetettu pakolliseksi.

Toisen osan kyselystä muodostivat sopimuspalokuntalaisen motivaation ja osaamisen ylläpitojärjestelmän arviointi. Motivaatio-osuudessa kysyttiin mielipiteitä palokuntatoimintaa kohtaan yleensä sekä halukkuutta kouluttautua. Kysymystenasettelussa hyödynnettiin vastakohtapareja, asteikollisia ja monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Kyselyssä yhtenä tavoitteena oli, että vastaajat kertoisivat vapaa sana –kohdissa osaamiseen, koulutukseen sekä sopimuspalokuntalaisten toimintaan liittyvistä kehittämisajatuksista.

4.2 Kyselyn toteutus

Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä vuoden 2016 syksyllä. Kyselyn julkaiseminen ajoitettiin sopimuspalokuntalaisten viikkoharjoitusten alkamisajankohtaan kesätauon jälkeen. Tämän oletuksena oli, että vastaamisaktiivisuus olisi mahdollisimman suuri hyvin levätyn loman ansiosta. Kyselyn vastaaminen oli mahdollista pelastuslaitoksen internet-sivujen kautta. Siellä selvästi erottuvassa kohdassa oli näkyvissä kyselyn julkinen linkki. Vastaaminen oli tehty siis mahdollisimman helpoksi.

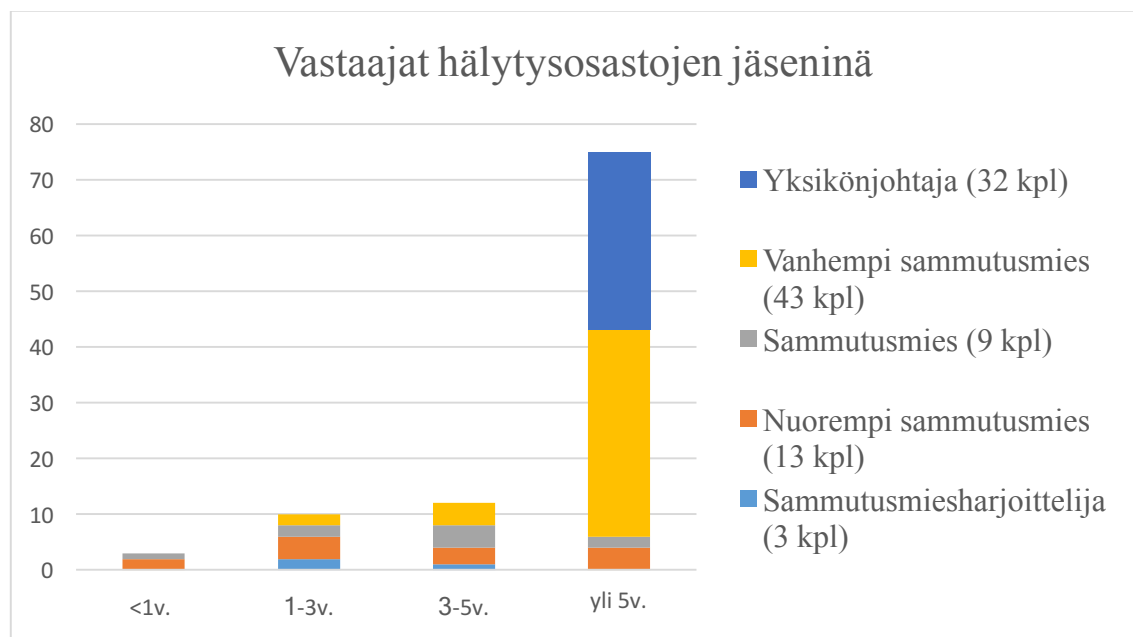
Tutkimuksen luotettavuutta haluttiin lisätä asettamalla kyselyyn salasana, joka estäisi ulkopuolisten vastaamisen. Salasana jaettiin sopimuspalokuntalaisille sähköpostitse ja tiedotteiden välityksillä, jotka julkaistiin paloasemien ilmoitustauluilla. Lisäksi kyselystä kerrottiin useilla paloasemilla viikkoharjoitusten alkajaisiksi. Henkilöille, jotka pitivät viikkoharjoituksia, lähetettiin sähköpostitse sama tiedote, joka julkaistiin paloasemien ilmoitustauluilla. Näin heidän oli helppo kertoa sopimuspalokuntalaisille kyselyn tarkoituksesta ja tarkemmasta sisällöstä.

Kyselyn vastaamisaktiivisuuden parantamiseksi jokainen vastaaja osallistui arvontaan, jossa palkintoina olivat kaksi kylpypyyhettä, reppu ja tavarapalkintoja, jotka SPEK lahjoitti tähän tarkoitukseen. Lisäksi ensimmäisen kuukauden aikana kyselyyn vastanneiden

kesken arvottiin erikoispalkintona 50 € lahjakortti Kärkkäinen-tavarataloon. SPEK:n lahjoittamat arvontapalkinnot olivat heidän valistus- ja jakotavaroita eli käytännössä työ-hanskoja, heijastimia ja ensiapupakkauksia. Vaikka kaikki vastaajat osallistuivat arvontaan, he pystyivät kuitenkin jättämään mielipiteensä kyselyyn anonymisti, sillä arvannon mahdollistavien yhteistietojen kysyminen tapahtui vasta toisen kyselyn avulla, jonne varsinainen tutkimuskysely ohjasi vastaajan automaattisesti. Kyselyyn oli mahdollista vastata syyskuun ja lokakuun aikana.

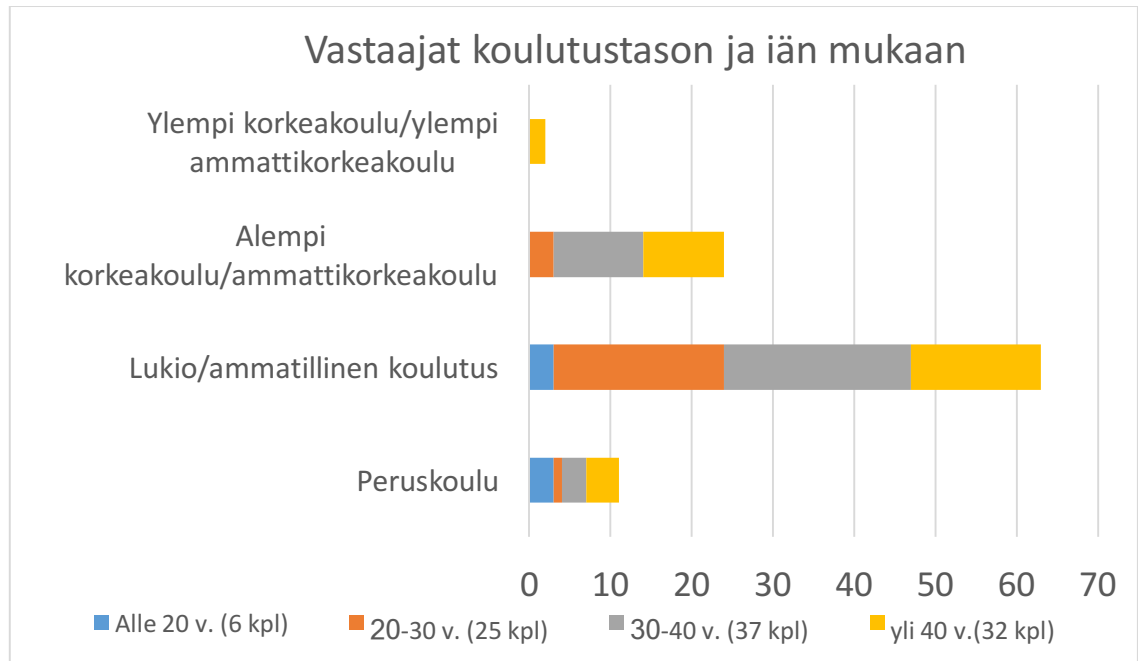
4.3 Tutkimustulokset

Kyselyn tulokset tulkittiin käyttämällä Webropol-ohjelman sovelluksia sekä Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Kyselyyn vastasi yhteensä 100 henkilöä 22 paloasemalta. Suurin osa vastaajista oli kokeneita sopimuspalokuntalaisia, sillä vastaajien asema palokunnassa oli vanhempi sammutusmies tai yksikönjohtaja 75 tapauksessa. Nämä monipuolisen koulutuksen saaneet vastaajat olivat kuuluneet palokunnan hälytysosastoon yli 5 vuoden ajan. Muiden 25 vastaajan hälytysosastokokemus suhteessa sopimuspalokuntalaisen koulutuksen tuomaan nimikkeeseen esitetään kuvassa 5. Kaikista Jokilaaksojen pelastuslaitoksen vapaaehtoisista- ja sivutoimisista palomiehistä kyselyyn vastasivat 22 %.

Kuva 5. Vastaajien asema palokunnassa

lältään vastaajat jakautuivat melko tasaisesti lukuun ottamatta nuorten vähäistä osuutta. Vastaajien ikäjakaumien prosenttiosuudet noudattavat kuvan 6 kappalemääriä, sillä kokonaisuudessa kyselyyn vastasi tasan sata henkilöä. Tarkemmin analysoitaessa 69 % vastaajista oli yli 30 vuotta vanhoja.

Kuva 6. Vastaajien jakautuminen koulutustason ja iän mukaan

4.3.1 Sopimuspalokuntalaisten osaamisen arviointi

Kuten kuvasta 6 ilmenee, vastaajien keskuudessa yleisin koulutustausta oli lukio tai ammatillinen koulutus. Koulutustaustan lisäksi kyselyssä selvitettiin sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ja työkokemuksen antamaa osaamislisää palokuntatoimintaan. Tätä kysyttiin avoimella kysymyksellä, johon vastasi 67 sopimuspalokuntalaista. Ammatillisen koulutuksen keskuudessa sopimuspalokuntalaisten yleisimmät koulutussuuntaukset olivat tekniikan ja liikenteenala sekä sosiaali- ja terveysala. Hoitoalalla yleisin ammattinimike, josta vastaajien mielestä oli hyötyä sopimuspalokuntatoimintaan, oli ensihoitajan ammatti. Tämä esiintyi yhteensä 14 avoimessa vastauksessa. 8 avoimessa vastauksessa mainittiin ajoneuvolla ajaminen ja niiden käsittelytaito. 10 vastauksessa korostettiin puolestaan rakenteelliseen paloturvallisuuteen liittyvien asioiden hallitsemista.

Osaamista, jota jokainen sopimuspalokuntalainen tarvitsee osallistuakseen hälytysosastotyöskentelyyn, arvioitiin kyselyssä seuraavilla pelastustoiminnan yleisillä osa-alueilla:

- sopimuspalokuntalaisen perustaidot
- sammutustoiminta
- tieliikennepelastaminen
- ensihoito
- vaarallisten aineiden torjunnan tukitehtävät sekä öljyntorjunta
- paloaseman tukikalustoon liittyvä osaaminen.

Jokainen pelastustoiminnan osa-alue jaettiin lisäksi pienempiin aihealuetta kuvaaviin tekkijöihin. Näiden avulla sopimuspalokuntalaiset kykenivät arvioimaan tarkemmin omaa osaamistaan jopa yksittäisissä pelastustoimenpiteissä. Taulukkoon 3 on kerätty yhteenveto osaamisen arvioinnin keskiarvoista, jotka ovat siis koottu kunkin osa-alueen yksittäisistä toimenpiteistä annetuista vastauksista. Taulukkoon sisältyy sopimuspalokuntalaisten yleisten osaamisalueiden ohella myös erikoiskoulutusta ja -osaamista vaativia osa-alueita. Sopimuspalokuntalaisten yleisten osaamisalueiden keskiarvo oli 3,9. Henkilökohtainen osaaminen arvioitiin heikoimmaksi vaarallisten aineiden torjunnan tukitehtävissä ja öljyntorjunnassa.

Taulukko 3. Henkilökohtaisen osaamisen arvioinnin vastausten keskiarvot

Sopimuspalokuntalaisten osaaminen keskiarvoisesti	Asteikko 1-5	Vastaukset
Sopimuspalokuntalaisten perustaidot	3,9	100
Sammutustoiminta	4,0	100
Tieliikennepelastaminen	4,0	100
Ensihoito	3,9	100
Vaarallisten aineiden torjunnan tukitehtävät ja öljyntorjunta	3,4	100
Paloaseman tukikalustoon* liittyvä osaaminen	3,9	98
Hälytysajon ajaminen	4,0	81
Savusukellus	4,1	80
Kemikaalisukellus	3,6	52
Pelastustoiminnan johtaminen	4,1	32
Korkealla työskentely katolla	3,8	36
Puomitikasauton ajaminen	3,7	8
Raivausauton ajaminen	4,0	8

*=tukikalustoon kuuluivat mönkijä, moottorikelkka ja vene

Jos sopimuspalokuntalaisia verrataan paloasemanimikkeen mukaan toisiinsa pelastustoiminnan yleisillä osa-alueilla parhaimmaksi osaamisensa arvioivat yksikönjohtajat. Heidän osaaminen oli keskiarvoisesti 4,1. Huonoimmaksi osaamisensa arvioivat sammutusmiesharjoittelijat, joiden yleisosaamisen keskiarvo oli 3,0. Heidän välillään keskiarvot jakaantuivat tasaisesti. Nuorempien sammutusmiesten vastauksissa keskiarvo oli 3,3, sammutusmiesten 3,6 ja vanhempien sammutusmiesten 3,9.

Arvioista yksittäisten pelastustoimenpiteiden osaamiseen vastauksista ilmenee, että solmut, vetotikasselvitys, erilaiset savutuuletustekniikat ja veneellä ajo koetaan hieman vaikeaksi suorittaa. Näistä annettujen vastausten keskiarvot ovat muihin vastauksiin verrattuna pienempiä ja jäävät alle hyvän tason. Sama tilanne on myös Jokilaaksojen pelastuslaitoksen hälytysajo-ohjeen tuntemisen kanssa. Kaikissa edellä mainituissa toimenpiteissä arvioidun osaamisen tasossa esiintyi myös huomattavasti hajontaa. Sellaista esiintyi lisäksi mainittavasti vaihtoehtoisten selvityksen tekemisestä, hydraulisten pelastusvälineiden ja lämpökameran käyttämisestä sekä toiminnasta kolariauton kanssa annetuissa vastauksissa.

Kaikista vastaajista ensivastetoimintaan oli saanut koulutuksen 77 kappaletta. He olivat käyneet siis sekä ensiapu- että ensivastekurssin. Hekin olivat arvioineet hyvin monin eri tavoin omaa osaamistaan. Erityisesti ensiarvion tekeminen oli toimenpiteenä koettu mielipiteitä jakavana. Annetuissa vastauksissa alle hyvän tason oma osaaminen oli arvioitu peruselintoimintojen arvioinnin ja mittaamisen kohdalla 22-prosenttisesti ja elvytyksessä 14-prosenttisesti, kun ensiarvion tekemisessä luku oli jopa 40 %. Loput vastaajat, jotka eivät olleet käyneet ensivastekurssia, arvioivat osaamisensa hyvin vaihtelevasti.

Savusukelluskurssin vastaajista oli käynyt 80 henkilöä. Heidän osaamistaan verrattaessa 20 vastaajaan, jotka eivät kurssia ole käyneet, selvisi, että osaaminen sammutustoimintaan arvioidaan selkeästi paremmaksi, jos on suorittanut savusukelluskurssin. Kohderyhmien välinen keskiarvoero oli 0,9. Savusukelluskurssin käymättä jättäneet henkilöt arvioivat osaamisen olevan hyvällä tasolla keskiarvoisesti vain perusselvityksen tekemisessä. Tämä erosi merkittävästi muiden vastaajien arvioista, joiden mukaan osaaminen koettiin pääsääntöisesti hyväksi sammutustoiminnan osa-alueella.

Henkilöt, jotka vastasivat erikoisosaamista edellyttäneisiin kysymyksiin, olivat koulutettu yksilöllisesti joko pelastussukellukseen, hälytysajoon, yksikönjohtamiseen, erikoisajoneuvolla ajamiseen tai korkealla työskentelyyn katolla. Erikoisosaamista vaativien pelastustoiminnan osa-alueiden keskiarvo oli vastausten perusteella 3,9. Mikäli keskiarvon tarkasteluun otetaan taulukon 3 tietojen lisäksi korkealla työskentelyn osaamistasot 2 ja 3 taulukosta 4, saadaan keskiarvoksi 3,6. Huomionarvoista on, että kemikaalisukellus, korkealla työskentely katolla ja puomitikasauton ajaminen arvioitiin osattavan heikoiten verrattuna muihin erikoiskoulutusta ja -osaamista edellyttäviin osa-alueisiin.

Kyselyssä korkealla työskentelyn osaaminen jaettiin paloasemien erikoistumisen perusteella kattotyöskentelyyn kykeneviin, henkilön nostoihin ja laskuihin erikoistuneisiin sopimuspalokuntalaisiin sekä henkilöihin, jotka kykenevät hyödyntämään puomitikasautoa pelastustehtävillä. Kuten taulukosta 4 ilmenee, osaaminen korkealla työskentelyyn koetaan olevan perusteet – tasolla henkilön nostojen ja laskujen kohdalla. Valitettavasti on todettava, että sopimuspalokuntalaisten osaamista pelastuspaarien käyttöön ja köysiradan tekemiseen ei voida arvioida kyselyn tulosten perusteella vähäisen vastausmäärän takia. Puomitikasautolla ajamiseen vastaajat arvioivat perusosaamisensa hyväksi, mutta ongelma- ja vikatilanteista selviäminen koettiin hallitsevan melko heikosti. Raivausauton ajamiseen koulutettujen vastaajien arviot omasta osaamisestaan ajoneuvon käyttöön olivat keskiarvoisesti 4,0. Tähän ajoneuvon koulutettuja vastaajia oli yhteensä 8.

Taulukko 4. Korkealla työskentely osaamistasoittain

Taso 1. Kattotyöskentely	Osaamisen keskiarvo	Moodi	Vastauksia
Laskeutumislaitteen käyttö ja valjaiden pukeminen	4,0	4	36
Kattotyöskentely palavan rakennuksen katolla	3,6	3	36
Taso 2. Henkilön nostoihin ja laskuihin erikoistuneiden paloasemien sopimuspalokuntalaisten osaaminen			
Kolmijalan käyttö pelastustehtävissä	3,2	3	20
Evakuointivaljaan käyttö	2,8	3	20
Henkilön nostot ja laskut köysien avulla	2,9	3	20
Taso 3. Henkilön nostoihin ja laskuihin puomitikasauton avustuksella erikoistuneiden paloasemien sopimuspalokuntalaisten osaaminen			
Potilaan kiinnittäminen pelastuspaareihin	3,5		2
Köysiradan tekeminen pelastuspaaria varten	3,5		2
Ajoneuvon perustaminen *	4,0	4	8
Puomiston peruskäyttö työkorista ohjaten*	4,0	4	8
Vinssin ja vesitykin käyttö*	3,8	4	8
Ongelma- ja vikatilanteista selviäminen*	2,9	3	8

*=puomitikasauton kuljettajakoulutuksen saaneet henkilöt

Vaarallisten aineiden torjunnan ja kemikaalisukelluksen yhteenlaskettu osaamisen keskiarvo oli 3,5. Annetulla asteikolla luku jää perusteiden hallitsemisen ja hyvällä tasolla olevan osaamisen puoliväliin. Tosin osaamisen arvioinnissa hajonta oli melko suurta, kuten taulukosta 5 ilmenee. Kyselyssä kemikaalisukellukseen liittyviä kysymyksiä kysyttiin vain henkilöiltä, jotka olivat suorittaneet vaarallisten aineiden kurssin. Annetuista vastauksista selvisi, että vaarallisten aineiden kurssin käyneet henkilöt arvioivat osaamisena paremmaksi vaarallisten aineiden torjunnan tukitehtäviin kuin kurssin käymättä jättäneet henkilöt. Lisäksi vastauksista paljastui, että henkilöt, jotka eivät olleet suorittaneet vaarallisten aineiden tai öljyvahinkojen torjunnan kurssia, arvioivat oman osaamisena keskiarvon olevan taulukon 5 kolmessa alimmassa kohdassa 2,9. Se on siis alle perusteet tasolla olevan osaamisen.

Taulukko 5. Vaarallisten aineiden, kemikaalisukelluksen ja öljyntorjunnan osaaminen

Arvioitu osaaminen asteikolla 1-5	1	2	3	4	5	Moodi	Vastauksia	Keskiarvo
Vaarallisen aineen tunnistaminen*	0	5	20	23	4	4	52	3,5
Kemikaalisuojapuvun pukeminen*	0	3	13	24	12	4	52	3,9
Mittauskaluston käyttäminen*	0	9	19	23	1	4	52	3,3
Vuodonpaikkausvälineiden käyttäminen*	0	3	16	24	9	4	52	3,8
Puhdistuspaikan perustaminen	3	13	39	37	8	3	100	3,3
Lisäilman syöttäminen kemikaalisukellusparille	5	13	33	38	11	4	100	3,4
Paloasemasi öljynkeräysvälineiden käyttäminen	3	11	30	40	16	4	100	3,6

*=osaamista kysytty vain kemikaalisukeltajilta

Strukturoitujen osaamista käsittelevien kysymysten lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa mielipiteensä sopimuspalokuntansa osaamisen ja pelastustoimintaan osallistumisen kehittämistä. Tähän avoimeen kysymykseen vastasi yhteensä 48 henkilöä. Vastaukset jakaantuivat hyvin laajalti, mutta muutamia kokonaisuuksia voidaan kuitenkin nostaa esiin. Avoimen kysymyksen vastausten yhteenveto esitetään kuvassa 7. Joitakin suoria lainauksia kannattaa kuitenkin katsoa sisällöllisesti hieman tarkemmin.

”Painoarvoa koulutuksessa kunkin aseman todellisten tehtävien mukaan.”

”Tielikennepelastamiseen liittyviä asioita pitäisi harjoitella enemmän...”

”...Ehdottomasti pakollinen ajotaitotesti...kuljettajan tehtäviin.”

”Erityisosaaminen vaatii...yksilöllistä osaamisen arviointia...”

Kuvasta 7 havaitaan, että vastaajista suuri osa arvostaa perusasioiden hallintaa ja harjoittelua. Jos sopimuspalokuntalaiset erikoistuvat pelastustoiminnassa, se vastaajien mielestä tulisi huomioida harjoittelussa selkeästi. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen uuden päällystön päivystysjärjestelmän myötä vastaajat kokivat tärkeäksi, että harjoiteltaisiin yksikönjohtajien ja päivystävän palomestarin sekä päivystävän päällikön välistä yhteistyötä nykyistä enemmän. Ensivastetoiminnasta annetuissa vastauksissa korostettiin, että hälytysten suuren määrän takia ensivastetoiminnan harjoitteluun pitäisi suunnata enemmän resursseja. Muutamissa vastauksissa tuotiin myös ilmi, että palokuntalaisten motivaatio-ongelmat haittaavat sopimuspalokuntalaisten osallistumista pelastustoimintaan.

- 13 vastauksessa korostettiin sopimuspalokuntalaisten osaamisen ytimen muodostavien tietojen ja taitojen säännöllistä harjoittelua
- 6 vastauksessa painotettiin, että jos sopimuspalokuntalaiset erikoistuvat, se on huomioitava koulutuksessa.
- 5 vastauksessa toivottiin, että pelastustoiminnan johtamisjärjestelmän muututtua yhteistyötä yksikönjohtajien ja päivystävän palomestarin/päivystävän päällikön kanssa harjoiteltaisiin enemmän.
- 3 vastauksessa oli maininta, että ensivastetoiminnan osaaminen on tärkeä.
- 3 vastauksessa kerrottiin, että palokunnan hälytysosaston valmiudessa olisi kehitettävää.

Kuva 7. Yhteenveto vastaajien mielipiteistä sopimuspalokuntalaisten osaamisen ja pelastustoimintaan osallistumisen kehittämisestä

4.3.2 Motivaatio ja halu kouluttautua

Sopimuspalokuntalaisten yleistä motivaatiota palokuntatoimintaan arvioitiin kyselyssä vastakohtaparien avulla, joiden arviointiasteikko asetettiin siten, että jokaisen sopimuspalokuntalaisen oli pakko valita omasta mielestään sopivin vaihtoehto niin, että henkilö-

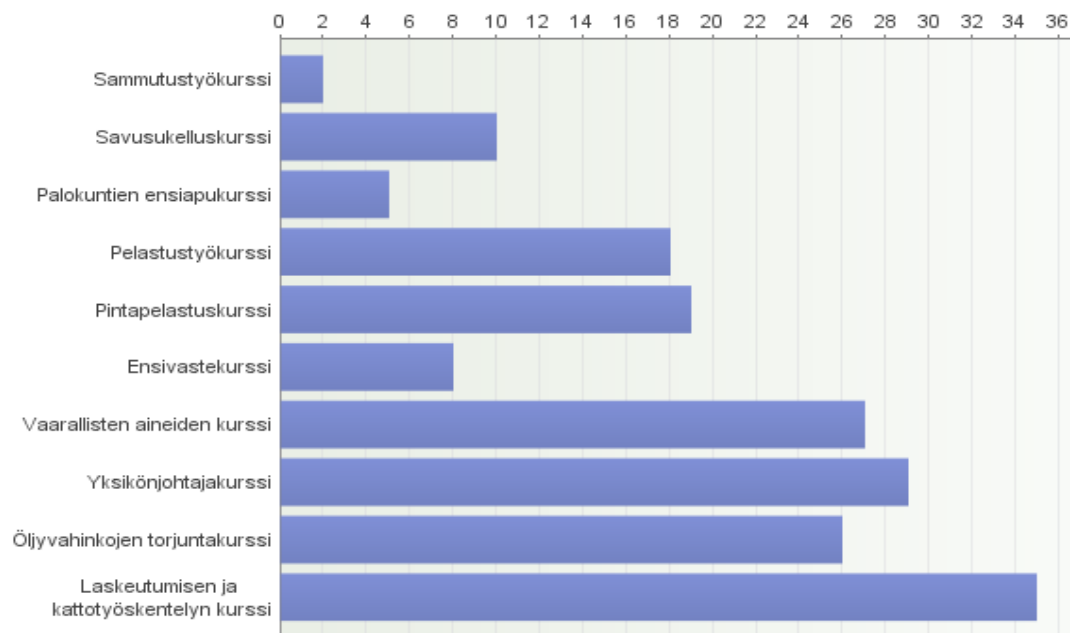
kohtainen mielipide tulee ilmi. Taulukossa 6 esitetään vastaajien motivaatio palokunta-toimintaan yleisellä tasolla. Taulukosta voidaan havaita, että negatiiviset väitteet saivat yhteensä 51 vastausta, jos kukin väite otetaan huomioon erillisenä osana. Positiiviset väitteet saivat puolestaan 549 vastausta. Kaikista 600 vastauksesta positiivisen väitteen puolelle asettuu 92 % vastauksista, joten motivaatiota palokuntatoimintaan voidaan pitää vastaajien keskuudessa erittäin korkeana.

Taulukko 6. Vastaajien motivaatio palokuntatoimintaan

Negatiivinen väite	--	-	+	++	Positiivinen väite	Vastauksia	Moodi
En osallistu hälytyksiin juuri koskaan	3	6	45	46	Osallistun hälytyksiin lähes aina	100	++
En jatka sopimuspalokunnassa enään pitkään	1	5	37	57	Olen sitoutunut jatkamaan sopimuspalokunnassa	100	++
En halua kehittää osaamistani	0	3	28	69	Haluan kehittää osaamistani	100	++
En harrasta liikuntaa	0	12	44	44	Harrastan liikuntaa säännöllisesti	100	++
Huonot henkilökohtaiset suojavarusteeni vähentävät halua osallistua pelastustoimintaan	0	9	51	40	Hyvät henkilökohtaiset suojavarusteeni lisäävät halua osallistua pelastustoimintaan	100	+
Huonosti järjestetyt työterveyshuollon palvelut vähentävät sitoutumistani sopimuspalokuntatoimintaan	0	12	57	31	Hyvin järjestetyt työterveyshuollon palvelut lisäävät sitoutumistani sopimuspalokuntatoimintaan	100	+

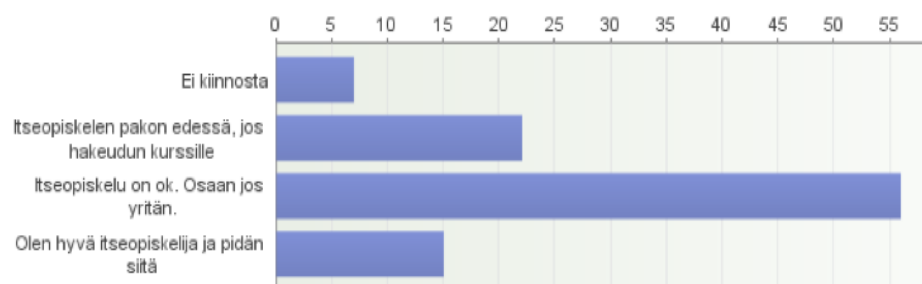
Sopimuspalokuntalaisten motivaation tarkastelussa voidaan lisäksi hyödyntää heidän antamia vastauksia kouluttautumisinnostuksesta. Käytännössä vastaajat osoittivat sen ilmoittamalla sopimuspalokuntalaisten peruskurssit, jotka he haluaisivat vielä suorittaa. Kuvan 8 mukaisesti suosituin kurssi tässä yhteydessä oli laskeutumisen ja kattotyöskentelyn kurssi. Pelastustoiminnan perusosaamisen tuottavat kurssit, kuten sammutus-, savusukellus-, ja ensiapukurssit, olivat vastauksissa vähemmistönä, koska suurin osa vastaajista oli jo ne suorittanut. Kaikista vastaajista 65 % haluaisi käydä vielä yhden tai useamman kurssin. Vanhempien sammutusmiesten ja yksikönjohtajien koulutushalukkuus väheni verrattuna muihin sopimuspalokuntalaisiin. Tämä selittyy suurimmaksi osaksi sillä, että vanhemmat sammutusmiehet ja yksikönjohtajat ovat jo suorittaneet lähes kaikki tä-

mänhetkisen koulutusjärjestelmän tarjoamat peruskurssit. Vanhemmista sammutusmiehistä 17 henkilöä eli 40 % vastaajista haluaisi vielä suorittaa yksikönjohtajakurssin. Tämä oli suosituin vaihtoehto heidän keskuudessaan. Yksikönjohtajilla laskeutumisen ja kattotyöskentelyn kurssi oli puolestaan suosituin. Sen haluaisi käydä 8 vastaajaa.

Kuva 8. Kurssit, joita vastaajat haluaisivat vielä suorittaa

Taulukon 6 väitettä ”haluan kehittää osaamistani” voidaan kyselyn tuloksissa täydentää sopimuspalokuntalaisten antamilla vastauksilla palokuntakoulutuksessa lisääntyvästä verkko-opiskelusta ja palokunnassa tapahtuvasta itsenäisestä harjoittelusta. Ristiintaulukointi kuvan 9 vastausten ja taulukon 6 väitteen kanssa osoittavaa, että kahta henkilöä lukuun ottamatta kaikki positiivisesti itseopiskeluun suhtautuvat henkilöt haluavat kehittää omaa osaamistaan myös tulevaisuudessa. Enemmistö vastaajista suhtautui itseopiskeluun positiivisella tavalla.

Kuva 9. Vastaajien mielipiteet itseopiskelusta

Koska Jokilaaksojen pelastuslaitoksella puuttuu pintapelastajien tavoitevahvuudesta huomattavan suuri osuus, kysyttiin vastaajilta lisäksi syytä sille, miksi ei ole juuri tätä nimenomaista kurssia suorittanut. Kysymys kohdennettiin tietenkin vain niille 67 henkilölle, joilla ei ollut pintapelastajan kelpoisuutta. Merkittävimmät syyt kurssin käymättä jättämiseen olivat huono uimataito sekä ajan puute, kun lasketaan yhteen vastauksista osittain ja täysin paikkaansa pitävät vaihtoehdot taulukosta 7.

Taulukko 7. Syyt, miksi vastaajat eivät olleet käyneet pintapelastuskurssia

Asteikko	Ei pidä paikkaansa	Pitää paikkansa osittain	Pitää paikkaansa täysin
Huono uimataito	25	28	14
Ajan puute	20	33	14
Pitkä etäisyys koulutuspaikkakunnalle	36	20	11
Kiinnostuksen puute	32	26	9
Muiden fyysisten edellytysten riittämättömyys (ml. puuttuva pelastussukelluskelpoisuus)	36	21	10
Huonot harjoitteluolosuhteet uimiselle	38	22	7

Sopimuspalokuntalaisten yleisen palokuntamotivaation lisäksi kyselyssä selvitettiin varallaolon tekemiseen tai tekemättä jättämiseen liittyviä osatekijöitä. Vastauksista yhteenvedot esitetään taulukoissa 8 ja 9. Varallaolon tekijöitä motivoi keskiarvojen perusteella monet eri tekijät. Eniten vastauksissa esiintyy hajontaa varallaolokorvauksesta ja mahdollisuuksista vapaa-ajan viettoon varallaoloaikana annetuissa mielipiteissä. Useiden vastaajien mielestä varallaoloaika koetaan melko sitovaksi. Kokonaisuudessaan taulukon 7 tiedot perustuvat 69 vastaajan mielipiteisiin.

Taulukko 8. Vapaamuotoiseen varallaoloon osallistuvien arviot motivaatiostaan päivystysjärjestelmää kohtaan

Asteikko	1	2	3	4	5	Moodi	Keskiarvo
Varallaolokorvaus	3	9	16	22	21	4	3,7
Auttamisen halu	0	0	12	24	35	5	4,3
Mielenkiintoiset työtehtävät	0	2	11	32	26	5	4,2
Yhdessä tekeminen	0	2	11	28	30	5	4,2
Mahdollisuudet vapaa-ajan viettoon	9	9	25	16	12	3	3,2

Sopimuspalokuntalaiset, jotka eivät osallistu varallaoloon, arvioivat, että työelämän kiireet, puuttuva savusukelluspätevyys tai koulutus on useimmin varallaolon tekemisen esteenä. Eniten vastauksissa annettiin merkittävämmäksi syyksi, että ei tee varallaoloa, työelämän kiireet ja puuttuva savusukelluspätevyys. Kyselyn tuloksiin ei ole otettu mukaan sopimuspalokuntalaisia, joilla ei ole lainkaan mahdollisuutta varallaolon tekemiseen. Yhteensä varallaolon tekemättä jättämisen syitä arvioivat 29 vastaajaa.

Taulukko 9. Vastaajien arviot syistä, miksi ei osallistu vapaamuotoiseen varallaolojärjestelmään

1= Merkittävin syy, miksi ei tee varallaoloa; 2= toiseksi merkittävin syy			
Asteikko	1	2	Yhteensä
Työelämän kiireet	8	6	14
Haittaa perhe-elämää	2	3	5
Huono varallaolokorvaus	3	3	6
Liiallinen sitovuus	1	2	3
Puuttuva savusukelluspätevyys	7	6	13
Kiinnostuksen puute	0	3	3
Puuttuva koulutus	5	4	9
En mahdu päivystysrinkiin	3	2	5

4.3.3 Viikkoharjoitusten soveltuminen osaamisen ylläpitoon

Viikkoharjoitusten soveltumista osaamisen ylläpitoon arvioitiin avoimen kysymyksen sekä viikkoharjoitustoiminnasta muodostettujen vastakohtaparien avulla. Tulokset vastakohtaparien muodostamista väitteistä esitetään taulukossa 6. Annetuista vastauksista positiivisen puolelle jäi 74 %. Huomionarvoista taulukon tietojen perusteella on, että vastaajista enemmistö (60 %) oli sitä mieltä, että viikkoharjoituksen kouluttajan ei ole välttämätöntä olla päätoiminen viranhaltija. Sopimuspalokuntalaiset olivat kohtuullisen tyytyväisiä viikkoharjoitustoimintaan, mutta annetuissa vastauksissa esiintyi kuitenkin huomioitavan paljon hajontaa. Etenkin viikkoharjoitusten aiheiden arvioinnista, käytännön harjoittelusta ja aiemman osaamisen huomioimisesta annetuissa vastauksissa sitä oli paljon. Vastaajien osallistumisesta viikkoharjoituksiin voidaan päätellä, että heidän tullessaan harjoituksiin he ovat motivoituneita oppimaan ja seuraamaan opetusta.

Taulukko 10. Vastaajien mielipiteet viikkoharjoitusten soveltumisesta osaamisen ylläpitoon

Negatiivinen väite	--	-	+	++	Positiivinen väite	Moodi
Kouluttajat eivät ole asiantuntevia eivätkä osaa opettaa	5	5	43	47	Kouluttajat ovat asiantuntevia ja osaavat opettaa	++
Viikkoharjoitusten aiheet ovat huonoja ja toistavat itseään	3	27	47	23	Viikkoharjoitusten aiheet ovat monipuolisia ja opettavaisia	+
Aiempaa osaamista ei huomioida viikkoharjoituksissa	6	16	50	28	Aiempi osaaminen huomioidaan hyvin viikkoharjoituksissa	+
En jaksaa keskittyä opetukseen	0	3	50	47	Seuraan opetusta tarkasti ja olen aktiivinen	+
Käytännön harjoittelua on liian vähän	8	26	38	28	Käytännön harjoittelua on sopivasti	+
Ei ole merkitystä toimiiko kouluttajana päätoiminen viranhaltija	25	35	24	16	Kouluttajan tulisi olla päätoiminen viranhaltija	-
Yhteensä	47	112	252	189		

Viikkoharjoitusta käsittelevä avoin kysymys oli vapaa sana -muotoinen. Avoimeen kysymykseen vastasi 60 sopimuspalokuntalaista. Suurin osa vastauksista käsitteli kouluttajia sekä harjoitusten sisältöä. Vastaajat toivoivat, että kouluttajat suunnittelisivat harjoitukset huolellisesti etukäteen. Mikäli sopimuspalokunnan ryhmänjohtajat pitävät viikkoharjoituksia, tulisi heidän vastaajien mielestä saada harjoitussuunnitelmat hyvissä ajoin, jotta he kykenisivät suunnittelemaan harjoitukset huolellisesti. Harjoitussuunnitelmien laadinta katsottiin kuuluvat päätoimisen pelastushenkilöstön tehtäväksi.

Harjoituksien sisältöä toivottiin muutettavan siten, että käytännön harjoituksia lisättäisiin. Useissa vastauksissa korostui harjoituksien pitäminen mahdollisimman monipuolisesti unohtamatta hälytystehtäväluonteista harjoittelua. Monia vastaajia hiertävä epäkohta oli, että joitakin harjoituksia järjestetään vain esimerkiksi savusukeltajille tai yksikönjohtajille. Nämä henkilöt olisivat halunneet osallistua myös edellä mainittuihin harjoituksiin tai vaihtoehtoisesti heille olisi pitänyt järjestää korvaavaa harjoittelua tälle ajalle. Viikkoharjoitustoiminta koettiin tärkeäksi ja vastaajien mielestä niiden määrää ei saisi vähentää vaan päinvastoin niitä pitäisi lisätä.

Avoimien vastausten sisältöjä on myös syytä katsoa tarkemmin ilman tulkintaa:

”Nykyisten viikkoharjoitusohjeiden mukaan rajataan harjoituksissa ns pelastussukelluskelvottomat ulos tietyistä harjoituksista, vaikka KAIKKIEN osaaminen/tehtävä, ml konemiehet, jne on oleellinen osa pelastustointia ja esim palon sammuttamisessa...”

”Älkää missään nimessä alkako säästämään viikkoharjoituksissa... tulette huomaamaan sen, kun rajataan harjoituksiin osallistujia se syö samalla aktiivisten sopimuspalokuntalaisten määrää...”

”Välillä tuntuu, että vaikka harjoitukset pidetään päätoimisten osalta niin ne huonosti valmisteltu. Harjoituksien pitoon pitää panostaa piti ne päätoimiset tai sivutoimiset.”

”Vakituisille työntekijöille tulisi antaa paremmat mahdollisuudet osallistua viikkoharjoituksiin.”

”Harjoituksissa mahdollisimman paljon keikka luonteisia harjoitteita. Näissä väki on parhaiten motivoituneita.”

”Voisi enemmän panostaa mihin kalusto on oikeasti tarkoitettu ja niiden kohteiden käyttöön enemmän harjoittelua...tilanneharjoituksia järjestettäessä olisi hyvä harjoitusten yhteydessä antaa pikapalaute...”

”Enemmän simulaatioharjoituksia, parantaa osaamista...”

Enempi voisi harjoitella kurssinomaisesti esim. jokin isompi kokonaisuus vaikka syyskaudella...”

”...Teoriatuntien ja evy teoria keskittäminen”

- 17 vastaajan mielestä päätoimisten työntekijöiden pitäisi toimia viikkoharjoitusten kouluttajina.
- 11 vastauksessa toivottiin, että käytännön harjoituksia lisättäisiin.
- 8 vastaajaa ei ollut tyytyväisiä viikkoharjoitusten valmistelutyöhön, kun päätoimiset työntekijät toimivat kouluttajina.
- 7 vastaajaa toivoi, että sopimuspalokuntalaiset voisivat osallistua kaikkiin harjoituksiin ilman, että osallistumista rajataan esimerkiksi puuttuvan savusukelluspätevyyden takia.
- 6 vastaajaa toivoi, että viikkoharjoitusten määrä pysyisi ennallaan tai lukumäärää jopa lisättäisiin.
- 5 vastaajan mielestä harjoitukset voisivat olla monipuolisempia.
- 5 vastaajaa toivoi, että päätoimisilla työntekijöillä olisi paremmat mahdollisuudet osallistua viikkoharjoitustoimintaan.
- 4 vastauksessa otettiin kantaa, että ryhmänjohtajien toimiessa viikkoharjoitusten kouluttajina heidän tulisi saada valmiit harjoittelusuunnitelmat hyvissä ajoin, jotta harjoitusten laatu kyettäisiin takaamaan.
- Suoranaisesti kouluttajia kehui vain 2 henkilöä.

Kuva 10. Yhteenvedo viikkoharjoitustoiminnan kommentteista

5 SUUNNITELMA KOULUTUKSEN KEHITTÄMISESTÄ

Opinnäytetyön tuloksena muodostin koulutuksen kehittämissuunnitelman Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisille. Koska sopimuspalokuntalaisten osaamisen perustan muodostaa heille annettava peruskoulutus, voi kehittämissuunnitelman käsittää sisältävän myös sopimuspalokuntalaisten osaamisen kehittämisen. Kehittämissuunnitelma on laadittu sekä kyselyn vastausten että opinnäytetyön muun sisällön perusteella. Lisäksi kehittämissuunnitelman sisältöön on vaikuttanut Jokilaaksojen pelastuslaitoksella käymäni keskustelu kyselyn tuloksista ja sen perusteella tarvittavasta kehittämistyöstä.

5.1 Ensivastekoulutus

Ensivastekoulutuksen järjestäminen Jokilaaksojen pelastuslaitoksella on pääosin hyvällä tasolla, sillä harjoitusteemojen suunnittelu yhdessä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kanssa on erittäin hyvä käytäntö. Kehitystyö on tämän vuoksi suunnattava enemmän miehistön peruskoulutuksen riittävyyden tarkasteluun. Olennaista tässä yhteydessä on varmistaa, että jokaisella paloasemalla on tarpeeksi ensivastekouluutettuja henkilöitä.

Ensivastekoulutuksen järjestämisessä on huomioitava, että muutamilla paloasemilla on poikkeuksellisen paljon ensivastetehtäviä. Tähän kategoriaan kuuluvat paloasemat ovat pieniä, niiden varallaolovalmiuden ylläpitäminen on suurimmaksi osaksi sopimuspalokuntalaisten vastuulla. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että mahdollisimman moni sopimuspalokuntalainen olisi saanut ensivastetoimintaan koulutuksen. Suosituksena olisi, että erityisesti Alavieskan, Pyhäjoen, Pyhännän ja Kestilän paloasemilla kaikki sopimuspalokuntalaiset olisivat koulutettuja ensivastetoimintaan. Mikäli henkilöresurssit koetaan vähäiseksi jollakin paloasemalla, tarkoituksenmukaista olisi selvittää, voidaanko ensivastetoiminnassa hyödyntää kunnassa olevia muita osaamisresursseja. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi kunnassa asuvat terveydenhoitoalan ammattilaiset. Ensivastetoiminnan jatkokoulutusta järjestettäessä on huomioitava kyselytutkimuksen tulos, jonka mukaan jokaisen potilaan kohtaamiseen kuuluva ensiarvion tekeminen koetaan sopimuspalokuntalaisten keskuudessa osattavan melko huonosti.

Pelastustoimen siirtyessä maakuntien järjestettäväksi alueen ensihoitokoulutuksen käytännön järjestelyt pitää yhtenäistää. Yhteisen koulutusmallin avulla osaaminen ensivaste-toimintaan kyetään turvaamaan koko alueella samanlaisena. Ensivastetoiminnan palvelu-tasoa puolestaan on parantamassa suunnitteilla oleva KEJO-hanke. Tämä kenttäjohtamis-järjestelmä otetaan käyttöön sekä pelastustoimen että ensihoitopalvelujen osalta, minkä vuoksi KEJO-ohjelman käyttö täytyy tulevaisuudessa lisätä sopimuspalokuntalaisten en-sivastekoulutukseen niiltä osin, kun se koskettaa heidän suorittamaa ensivastetoimintaa.

KEJO-ohjelma mahdollistaa sähköisen potilastietoarkiston käytön ja ensivastekertomuk-sen tekemisen. Sen vuoksi ensivastetehtävälle saapuva ambulanssi voi jopa reaaliaikai-sesti nähdä, mitä potilaasta on kirjattu ylös. Tämä ominaisuus vähentää tulevaisuudessa auttajien välistä puheviestintää. Ominaisuuden hyödyntäminen on ehdottomasti sisälly-tettävä ensivastekoulutukseen. KEJO-ohjelmaan on mahdollista myös sisällyttää koko maakunnan alueelle yhtenäiset ensihoito-ohjeet, mikä omalta osaltaan parantaa entises-tään palvelujen laatua. (Kansallinen sähköinen ensihoitokertomus 2016.)

5.2 Korkealla työskentelyn koulutus

Kyselytutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että sopimuspalokuntalaisten korkealla työskentelyn koulutuksessa on kehitettävää. Vaikka normaali kattotyöskentely koettiin osattavan hyvin vastaajien keskuudessa, erikoisosaamista vaativa korkealla työs-kentely oli osa-alue, jossa kehitystyötä on tehtävä riittävän osaamisen varmistamiseksi. Kun Jokilaaksojen pelastuslaitos päätti, että korkealla työskentelyn osaaminen keskite-tään vain muutamille paloasemille, näiden paloasemien sopimuspalokuntalaisille on jär-jestetty koulutusta asiaan liittyen. Tämä ei ole ollut kuitenkaan riittävää, joten korkealla työskentelyn koulutusta on kehitettävä etenkin jatkokoulutuksien suhteen unohtamatta uusille hälytysosastolaisille annettavaa peruskoulutusta.

Ensivastekoulutuksen tapaan korkealla työskentelyn jatkokoulutukset tulisi jakaa harjoi-tusaiheittain teemoihin, joita harjoitellaan säännöllisesti, jotta harjoitusten laatu olisi riit-tävällä tasolla. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen korkealla työskentelyn koulutusvastaavan esittämän tavan mukaisesti teemat voisivat muodostua seuraavasti:

- laskeutuminen
- henkilön nostot ja laskut
- pylväästä pelastaminen
- vuosittain vaihtuva hälytystehtävän kaltainen harjoitusteema.

Nämä teemat eivät sulje kuitenkaan pois muita korkealla työskentelyn harjoituksia. Harjoitusten suunnittelussa on muistettava, että vuosittaiset teemat voivat vaihdella tarpeen mukaan. Koulutuksen sisältöä täytyy ensisijaisesti ohjata sopimuspalokuntalaisten senhetkinen osaaminen. Tarvittaessa yksinkertaisiakin asioita toistetaan koulutuksissa niin kauan, että ne osataan hyvin. Yleisenä periaatteena pitää olla, että mieluummin osataan vähemmän hyvin kuin, että paljon huonosti.

Ihmisten pelastustehtävien kannalta jatkokoulutuksia järjestettäessä on varmistuttava, että sopimuspalokuntalaiset osaavat tehdä köysiradan, jolla on mahdollista sekä nostaa että laskea ihmistä. Tätä harjoitellessa on järkevää kouluttaa heille aluksi vain yksi toimintamalli, jolla tehtävän suorittaminen on mahdollista. Harjoitusten suunnittelussa on huomioitava, että korkealla pelastamisen riskikohteiden tyypilliset piirteet otetaan huomioon. Riskikohteiden arvioinnissa pitäisi tarkastella paloasemakohtaisesti aluetta, joka muodostuu asemapaikasta noin puolen tunnin ajomatkan päähän. Suositeltavaa olisi, että vuosittainen hälytystehtävän kaltainen harjoitus järjestettäisiin jossakin riskikohteessa.

Parhaiten sopimuspalokuntalaisten jatkokoulutus korkealla työskentelyn pelastamiseen onnistuisi säännöllisesti pidettävien erillisten lauantapäivän harjoitusten muodossa. Päivän aikana olisi mahdollista harjoitella kaikkia 4 eri harjoitusteemaa. Mikäli koko päivän mittaisen harjoituksen järjestämiseen ei riitä resurssit, sopimuspalokuntalaisten jatkokoulutus täytyy hoitaa viikkoharjoitusten yhteydessä. Niitä varten korkealla työskentelyn vastuukouluttajien täytyy laatia hyvät koulutusmateriaalit, jotka sisältävät selkeät ohjeet sekä paljon kuvia todellisista harjoituksista. Viikkoharjoitusten kouluttajina pitää tässä yhteydessä käyttää henkilöitä, jotka ovat saaneet Pelastusopiston järjestämän korkealla työskentelyn kouluttajakoulutuksen. Osaamisen ylläpidon ja kehittämisen näkökulmasta korkealla työskentelyn harjoitusten laadun parantaminen ei välttämättä kuitenkaan vielä

ole riittävä toimenpide kyselytutkimuksessa esiintyvän osaamisvajeen korjaamiseen, vaan vuosittaista harjoitusmäärää pitää lisätä, jos se vain suinkin on mahdollista.

Tärkeää on myös ymmärtää, että Haapajärven sopimuspalokunnan asema korkealla työskentelyn tasolla kolme on keskeinen Jokilaaksojen pelastuslaitoksen toiminnan kannalta, sillä muilla tason kolme paloasemilla työskentelevät päätoimiset palomiehet jatkuvassa hälytysvalmiudessa. Tämä täytyy huomioida sopimuspalokuntalaisten koulutuksessa siten, että Haapajärven sopimuspalokuntalaisille järjestetään edellä mainittujen teemojen lisäksi myös harjoituksia, joissa harjoitellaan puomitikasauton hyödyntämistä ja köysiraitojen tekemistä korkealla pelastamisen hälytyksiä varten.

5.3 Vaarallisten aineiden koulutus

Vaarallisten aineiden torjunnan osaamisessa oli kyselytutkimuksen mukaan myös parantamisen varaa. Osaamisvajeen muodostumiseen on vaikuttanut vaarallisten aineiden onnettomuuksien vähäinen määrä, joten rutiinia tehtävien hoitamiseen ei muodostu. Ongelman ratkaisemiseksi vaarallisten aineiden koulutusta ja henkilöresurssien käyttöä pitäisi kehittää.

Nykyisen sopimuspalokuntalaisille järjestettävän vaarallisten aineiden kurssin keskeisenä tavoitteena on ollut kouluttaa heistä kemikaalisukelluskelpoisia. Kurssin pääsyvaatimuksena on ollut pelastussukelluskelpoisuus. Henkilöt, jotka eivät ole täyttäneet tätä kriteeriä, eivät ole voineet hakeutua tälle kurssille. Tämän vuoksi yleistä vaarallisten aineiden torjunnan osaamistasoa voitaisiin parantaa järjestämällä erillisiä vaarallisten aineiden kursseja sopimuspalokuntalaisille, jotka eivät ole pelastussukelluskelpoisia. Jos nykyisen SPEK:n vaarallisten aineiden kurssin sisältöä käytettäisiin runkona uutta kurssia muodostettaessa, voisi tuntimäärästä vähentää lähes kaikki 8 kemikaalisukellusta käsittelevää oppi- ja harjoitustuntia. Uuden kurssin laajuus voisi olla siis noin 12 tuntia, ja se vastaisi SPEK:n vaarallisten aineiden tukitoimintokurssia. Kurssin sisällössä pitäisi kuitenkin painottaa paikallisia tarpeita. Pelastussukellukseen kelvottomille henkilöille pitäisi muun muassa opettaa toimintaa palavan nesteiden tulipaloissa sekä pienissä vaarallisten

aineiden onnettomuuksissa. (Pelastustoimintaan osallistuvan vapaaehtois- ja sopimus- henkilöstön opetussuunnitelma 2013, 13 ja 23; Vaarallisten aineiden kurssin kurssiohjelma 2011.)

Kemikaalisukeltajien koulutuksen järjestäminen täytyy puolestaan säilyttää nykyisenlaisena. Heidän kohdallaan voitaisiin kuitenkin kehittää pelastuslaitoksen vähäisten henkilöresurssien käyttöä. Sitä voitaisiin parantaa esimerkiksi kehittämällä kemikaalisukelluskelpoisten hälyttämisjärjestelmää vaarallisten aineiden onnettomuuksia varten. Näin tehdessä kemikaalisukelluskelpoisuus olisi otettava huomioon palokuntien varallaolovalmiuden suunnittelussa. Tämä toimintamalli olisi Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksen painopistepaloasema-ajattelun kaltainen. Suositeltavampi vaihtoehto olisi kuitenkin perustaa pelastuslaitoksen alueelle keskitettyjä kemikaalisukellusryhmiä. Niiden resurssit voisivat muodostua sekä sopimuspalokuntalaisista että päätoimisista työntekijöistä useilta eri paikkakunnilta. Molemmissa esittämissäni vaihtoehtoissa kemikaalisukelluskelpoisten resurssien tiedot pitäisi lisätä hätäkeskustietojärjestelmä ERICA:an, jolloin yksikköjen tai jopa yksittäisten henkilöiden hälyttämiset tapahtuisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Tulevaisuutta ajatellen sopimuspalokuntalaisten käytettävyyttä pelastussukellustehtäviin voitaisiin parantaa huomattavasti, jos heitä varten kehitettäisiin mobiilisovellus, jonne jokainen sopimuspalokuntalainen voisi kirjata omat kelpoisuustietonsa osallistuessaan vapaamuotoiseen varallaoloon. Jotta tällaisesta sovelluksesta olisi hyötyä, henkilötietojen pitäisi siirtyä automaattisesti hätäkeskustietojärjestelmä ERICA:an, jolloin erityisesti sopimuspalokuntalaisten käytettävyyden mahdollisimman tarkoituksenmukaisen hälyttämisen kannalta parantuisi merkittävästi.

5.4 Viikkoharjoitustoiminta

Sopimuspalokuntalaisten viikkoharjoitusten kehittäminen on Jokilaaksojen pelastuslaitokselle jatkuvaa, koska peruskoulutusten jälkeen sopimuspalokuntalaisten jatkokoulutus on suurimmaksi osaksi niiden varassa. Viikkoharjoitusten merkitys tulee pysymään tärkeänä myös tulevaisuudessa. Maakunnallisen pelastuslaitoksen ottaessa sopimuspalokuntalaiset alaisuuteensa toimintaa jatketaan todennäköisesti hyvin samanlaisena.

Käytännössä viikkoharjoitustoimintaa voidaan kehittää monin eri tavoin. Kehitystyössä täytyy muistaa, että onnistuneen viikkoharjoituksen edellytykset ovat pysyviä. Vain huolellisesti suunnitellut harjoitukset, joissa on asiantunteva kouluttaja, johtavat sopimuspalokuntalaisten vanhojen tietojen ja taitojen kertaukseen ja uuden oppimiseen. Kyselystä ilmeni, että sopimuspalokunnissa esiintyy tyytymättömyyttä viikkoharjoitusten kouluttajia kohtaan. Taustalla on mainitsemieni onnistuneiden viikkoharjoituselementtien puuttuminen. Tilannetta voidaan kehittää joko edesauttamalla päätoimisten työntekijöiden kouluttajaksi asettumista tai auttamalla sopimuspalokuntia järjestämään viikkoharjoitukset omana toimintanaan laadukkaammin. Jälkimmäistä asiaa voidaan kehittää esimerkiksi suunnittelemalla sopimuspalokuntiin kuuluville kouluttajille eli usein yksikönjohtajille valmiit harjoitussuunnitelmat ja varaamalla heille riittävästi työaika harjoitukseen valmistautumiseen. Olisi hyvä, jos harjoitussuunnitelmat sisältäisivät kouluttamisessa mahdollisesti tarvittavan teoriamateriaalin, jonka voisi myös päätoimista henkilökuntaa ajatellen sijoittaa pelastuslaitoksen tietoverkossa helposti löydettäväksi. Näiden lisäksi viikkoharjoitustoimintaa voidaan kehittää melko pieniltäkin tuntuvilla yksityiskohdilla.

Kyselyn vastauksista selvisi, että tietyille ryhmälle kohdennetut viikkoharjoitukset aiheuttavat osalle sopimuspalokuntalaisista mielipahaa. Olisi tärkeää, että koko sopimushenkilöstö huomioitaisiin mahdollisimman hyvin harjoituksissa. Tilannetta voitaisiin kehittää ohjaamalla esimerkiksi yksikönjohtajat yhden kunnan alueelle heille suunnattuun viikkoharjoitukseen, jolloin naapurikunnan alueella kaikki, jotka eivät ole yksikönjohtajia, voisivat kokoontua oman harjoituksen parissa. Esimerkin tilanteessa heille voitaisiin vaihtoehtoisesti järjestää myös etäyhteyden avulla koulutusta hieman kauempanakin olevasta palokunnasta. Lisäksi viikkoharjoituksiin voitaisiin ajoittain järjestää eri tasoryhmiä, joissa aiempi osaaminen otetaan entistä paremmin huomioon. Tähän kehityssuuntaan ohjaa omalta osaltaan sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmä uudistus, joka siirtää peruskoulutusta viikkoharjoitusten varaan. Liian suurissa ryhmissä ei voida yksilöllisesti huomioida sopimuspalokuntalaisten peruskoulutuksen tarvetta. Edellä mainittujen asioiden ohella viikkoharjoitusten aiheiden valinnoissa ja käytännön harjoittelun suhteessa

teoriaopetukseen olisi sopimuspalokuntalaisten mielestä myös kehitettävää. Tässä yhteydessä heidän mielipiteitään pitäisi kuunnella tarkasti, jotta tyytyväisyys sopimuspalokuntatoimintaan kasvaisi.

Viikkoharjoituksista tiedottamiseen on tulevaisuudessa myös asetettava resursseja nykyistä enemmän. Jokilaaksojen pelastuslaitoksella tämä onnistuu helposti lähiaikoina paloasemille asennettavien Avac-tiedotenäytöjen avulla, joilla paloasemilla vierailevat sopimuspalokuntalaiset tavoitetaan. Tiedottamista voi kehittää myös muulla tavoin. Harjoitussuunnitelmat voitaisiin esimerkiksi julkaista hyvissä ajoin internetissä ja samassa yhteydessä kertoa tarkentavia ohjeita harjoituksiin liittyen.

Koska viikkoharjoituksien määrä on kuitenkin rajallinen, sopimuspalokuntalaisten osaamisen kehittämisessä täytyisi ottaa huomioon omatoimisen harjoittelun merkitys. Heitä pitäisi kannustaa aktiiviseen harjoitteluun ja pelastustoimen asioihin syventymiseen myös viikkoharjoituksien ulkopuolella. Hyvä esimerkki tällaisesta käytännöstä on puomitikasja raivausautojen kuljettajien kohdalla. Heille on annettu mahdollisuus Jokilaaksojen pelastuslaitoksella harjoitella omalla ajallaan korvausta vastaan ajoneuvojen käyttöä. Toimintamallia voitaisiin laajentaa koskemaan koko sopimuspalokuntahenkilöstöä. Näin he voisivat harjoitella itsenäisesti pelastustoiminnan perustaitoja.

Tulevaisuudessa maakunnalliseen pelastuslaitokseen siirryttäessä sopimuspalokuntalaisia varten pitäisi kehittää oma sisäinen verkko-oppimisympäristö. Se voisi olla Moodle-oppimisympäristön kaltainen, jollaista tällä hetkellä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri käyttää. Tämän avulla sopimuspalokuntalaisten oppimateriaalia voitaisiin jakaa laajalti ja nopeasti. Heitä pitäisi myös kannustaa itseopiskeluun aiempaa enemmän käyttäen apuna jopa rahallista korvausta. Yksi harjoitus vuodessa voitaisiin esimerkiksi kohdentaa pelkästään itseopiskelun varaan. Itseopiskelukäytäntö mahdollistaisi joillekin sopimuspalokuntalaisille kohdennettujen harjoitusten korvaamisen tarvittaessa, mutta sen ei pitäisi olla kuitenkaan ensisijainen keino tässä yhteydessä. Verkko-oppimisympäristössä harjoitusten ohjeet olisi helppo jakaa kouluttajien tietoon. Tämä sovellus tarvitsisi kuitenkin säännöllistä ylläpitoa, joten siihen pitäisi osoittaa tarvittava määrä henkilöresursseja pelastuslaitoksen puolesta.

5.5 Peruskurssijärjestelmä

Sopimuspalokuntalaisten peruskurssijärjestelmän perinpohjainen kehittäminen on järkevää ajoittaa Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella vuoteen 2019, jolloin uudistettu opetussuunnitelma ja koulutusjärjestelmä otetaan käyttöön. Kuitenkin jo ennen sitä sopimuspalokuntalaisille järjestettäviä kursseja ja niiden järjestämistä voidaan muuttaa sopimuspalokuntalaisia paremmin palveleviksi.

Nykyisen opetussuunnitelman mukaisten peruskurssien järjestämisessä pitäisi koulutuksen opetusmenetelmissä hyödyntää monimuotoisuutta, josta on jo kertynyt kokemusta. Tämä on huomioitava kurssin toteutustavassa, sillä silloin lisääntyy verkko- ja itseopiskelun määrä. Kurseille valittaville henkilöille on annettava riittävästi aikaa valmistautua lähiopetukseen, jotta itsenäiset harjoitukset tulisivat tehtyä kotona ja palokunnassa huolellisesti. Kurssivalintojen hyvissä ajoin tehty julkistaminen auttaa asiaan. Oppimisen vastuuta annettaessa yhä enemmän sopimuspalokuntalaisille on hyvä asia, että he eivät koe itseopiskelua kovin vastentahtoisena, kuten kyselytutkimuksesta selvisi.

Suosittelavaa on, että hälytysosastotyöskentelyyn kelpoisuuden tuottava sammutustyökurssi korvattaisiin uudella pelastustoiminnan peruskurssilla, kun se on vain mahdollista. Ennen muutosta sammutustyökurssin ohessa täytyy järjestää ensimmäisen vaiheen perehdytyskurssi. Vuoden 2019 alusta alkaen on vakavasti harkittava, järjestettäisiinkö sopimuspalokuntalaisten peruskoulutus koko Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen alueella omana toimintanaan. Tällä menettelytavalla jäisi yksi väliporras pois sopimuspalokuntalaisten koulutuksesta, joten sen järjestäminen olisi joustavampaa. Käytännössä toiminta ei kuitenkaan muuttuisi juurikaan, sillä pelastuslaitoksen henkilöstö kouluttaisi sopimuspalokuntalaiset samalla tavoin kuin tähän asti ovat tehneet. Pelastuslaitoksen täytyisi vain huomioida, että kurssien kouluttajat ovat saaneet hyväksynnän Pelastusopistolla. Samassa yhteydessä on tarkasteltava kouluttajien pedagogisten taitojen riittävyttä. Sopimuspalokuntien näkökulmasta on tärkeää, että uusille jäsenille annettaisiin turhia viivyttelemättä mahdollisuus peruskurssien käymiseen, jotta harrastusinto ei lopu alkuunsa. Jos kouluttautuminen ei ole omalla alueella mahdollista tarpeeksi nopeasti, yksittäisiä sopimuspalokuntalaisia pitäisi pystyä lähettämään myös muiden alueiden koulutuksiin.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksella on ollut ongelma, että sopimuspalokuntalaisten peruskursseille ei ole ollut tarpeeksi hakijoita, jotta kurssveja voitaisiin aina järjestää. Tämän vuoksi koulutuksen järjestämistä täytyy joustavoittaa niin, että peruskurssin jäädessä järjestämättä, tilalle järjestetään miehistön täydennyskursseja. Koska peruskurssiin on jo varattu riittävä määrä rahaa toteutusta varten sekä kurssin pääkouluttaja on nimetty, voidaan muutos tehdä kohtuullisen pienellä vaivalla. Täydennyskursseiden sisällöt olisi tarkoituksenmukaista suunnitella kokeneiden sopimuspalokuntalaisten osaamista kehittäväksi. Pelkästään perusasioiden harjoitteluun ei siis pitäisi tyytyä. Hyviä täydennyskursseja olisivat tieliikennepelastamiseen, ensivastetoimintaan, yksikönjohtamiseen ja sammutustoimintaan liittyvät jatkokurssit.

Jotta pintapelastuskurssin käyneitä henkilöitä olisi tulevaisuudessa aiempaa enemmän, pitäisi kurssin alkuvaiheessa ottaa käyttöön Oulu-Koillismaan mallin mukainen uimaopetus. Oulu-Koillismaalla on havaittu, että jo muutama kerta johdettua uimaopetusta parantaa sopimuspalokuntalaisten uimataitoa. Samalla nykyistä käytäntöä vapaaehtoisen uimaharjoittelun rahallisesta tukemisesta olisi kannatettavaa jatkaa. Nämä toimenpiteet voivat kuitenkin olla riittämättömiä, joten pintapelastusvalmiuden ylläpidossa on aiheellista tehdä selvitykset, miten toiminta olisi tarkoituksenmukaisinta järjestää koko pelastuslaitoksen alueella.

Aivan uutena sopimuspalokuntalaisten peruskoulutuskurssina pitäisi ryhtyä järjestämään C-ajokorttikurssia. Tarve tälle kurssille on ilmeinen, sillä esimerkiksi sammutustyökurssin järjestäminen on vaikeutunut, koska kaikilla opiskelijoilla ei ole ollut sammutusauton ajamiseen oikeuttavaa ajo-oikeutta. C-ajokorttikurssi olisi järkevää järjestää yhteistyössä jonkin alueen liikenneopetusta tarjoavan yrityksen kanssa. Kurssin käymisestä aiheutuvista kuluista voisi kurssilainen vastata itse omalta osaltaan ja pelastuslaitos maksaisi loput. Kurssi pitäisi hinnoitella sopimuspalokuntalaisille melko edulliseksi, jotta he hakeutuisivat sinne. C-ajokorttikoulutuksen kurssivalinnoissa pitäisi suosia juuri sopimuspalokuntatoimintaa aloittavia henkilöitä, jotta pelastuslaitos hyötyisi niiden järjestämisestä eniten.

Nykyiseen peruskurssijärjestelmään voitaisiin lisätä myös sopimuspalokuntalaisten turvallisuuskouluttajakoulutus. Pelastusjohtaja Jarmo Haapasen mukaan (palokuntakokous 21.1.2017) tavoitteeksi pitäisi asettaa, että edes yksi henkilö sopimuspalokunnasta on saanut tämän koulutuksen. Sen avulla sopimuspalokuntien käytettävyyttä turvallisuusviestintätilaisuuksissa voitaisiin parantaa. Heitä olisi mahdollista tarvittaessa käyttää turvallisuusviestintätilaisuuksien kouluttajina nykyistä enemmän virka-aikana, mikä toisi joustavuutta päätoimisten työntekijöiden työajan käyttöön.

6 POHDINTA

Sopimuspalokuntalaisten koulutuksen nykytila on pääasiassa hyvällä tasolla Jokilaaksojen pelastuslaitoksen alueella kyselytutkimuksen perusteella. Vastauksista voidaan päätellä, että palokuntatoimintaan sitoutuneet henkilöt ovat kouluttautuneet kursseja käymällä melko ahkerasti. Heidän mielestään koulutuksen ja työkokemuksen tuoma osaaminen on hyvällä tasolla pelastustoimelle kuuluvissa yleisimmissä tehtävälajeissa. Erikoisosaamista vaativat osa-alueet ovat kuitenkin asioita, joita täytyisi harjoitella hyvin säännöllisesti, jotta riittävä osaaminen kyetään varmistamaan. Kyselytutkimuksen tuloksissa korostuvat pitkään sopimuspalokunnassa olevien henkilöiden vastaukset.

Nykyinen sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmä on jo hyvin toimiva kokonaisuus. Tämän vuoksi sitä ei kannattaisi muuttaa kovin merkittävästi vuoden 2019 alusta alkaen. Peruskurssien rakenne täytyisi pitää lähes samankaltaisena, kuin se on tähänkin asti ollut. Kurssien sisältöjä voi kuitenkin kehittää palokunnissa tarvittavien tietojen ja taitojen mukaan sekä sopimuspalokuntalaisille parhaiten sopivien opetusmenetelmien avulla. Kehittämistyössä on kuunneltava tarkoin sopimuspalokuntalaisten näkemyksiä, jotta paras lopputulos voidaan saavuttaa.

Uuteen suureen pelastuslaitokseen siirryttäessä olisi kannatettavaa tutkia tarkoin, voidaanko sopimuspalokuntien ja yksittäisten sopimuspalokuntalaisten erikoistumisella pelastustoimintaan saada palvelutasoa parantava vaikutus aikaan. Mikäli tähän ryhdytään, on hälytysyhteydet rakennettava hyvin huolellisesti, jotta resurssit hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti. Silloin on huomioitava myös muutokset, jotka varallaolojärjestelmään mahdollisesti pitää tehdä. Todennäköisesti isossa pelastuslaitoksessa sopimuspalokuntalaisten koulutuksen tasoa voidaan nostaa, koska jokaiselle pelastustoimen osa-alueelle löytyy organisaation sisältä asiantuntemusta. Se täytyy vain osata suunnata oikeisiin kohteisiin.

6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen

Opinnäytetyöni tutkimustuloksia hyödynnettiin Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämisen suunnittelussa. Jotta se olisi ollut käytännössä mahdollista, kävin esittämässä kyselytutkimukseni tulokset Jokilaaksojen pelastuslaitokselle kehittämistyöryhmän palaverissa helmikuussa vuonna 2017. Laadin tilaisuutta varten PowerPoint-esityksen, johon olin koonnut kyselyni tulokset ja tekemäni johtopäätökset. Näin pelastuslaitokselle välittyi kuva, mitä mieltä joukko sopimuspalokuntalaisista on koulutuksesta, omasta osaamisestaan ja niissä tarvittavasta kehitystyöstä. Kerroin palaverissa tietysti myös omia tulkintojani, mihin osa-alueisiin kehitystyötä pitäisi kohdentaa.

Tilaisuuden jälkeen sovimme, että pelastuslaitos järjestää huhtikuussa uuden kokouksen, johon kutsutaan kaikkien paloasemien koulutusvastaavat. Huhtikuun kokouksen aihe oli viikkoharjoitustoiminnan kehittäminen. Esitin myös tässä tilaisuudessa kyselyni tulokset, joissa painotin viikkoharjoitustoiminnasta annettuja vastauksia. Näytin osallistujille muun muassa kaikki viikkoharjoituksista annetut avoimet mielipiteet. Omassa esityksessäni laajensin viikkoharjoitustoiminnan näkökulmaa kertomalla havaintojani tapahtuneiden onnettomuuksien tarkastelusta ja niiden aiheuttamista osaamisvaatimuksista sopimuspalokuntalaisia kohtaan. Tämän tarkoituksena oli herättää osallistujissa ajatuksia oman paloasemansa tilanteesta. Kokouksen aikana syntyi paljon rakentavaa keskustelua ja hyviä kehitysideoita viikkoharjoitustoiminnan kehittämiseksi. Näistä joitakin mainitaan luvussa 6.4 Viikkoharjoitustoiminta.

Osittain kyselyni tulosten perusteella Jokilaaksojen pelastuslaitoksella järjestetään syksyllä 2017 kaksi vaarallisten aineiden torjunnan jatkokoulutuspäivää. Niiden järjestämiseen vaikutti myös päätoimiselta henkilöstöltä kerätty palaute jatkokoulutusten tarpeesta. Tutkimustuloksiani hyödynnettiin lisäksi korkealla työskentelyn koulutuksen kehittämässä, jota pohdimme opinnäytetyöni ohjaajani Harri Pyyhtiän kanssa hieman yksityiskohtaisemmin. Kaikki kehityssuunnitelmassa mainitsemani kehittämisajatukset voivat lähitulevaisuudessa olla hyvin ajankohtaisia. Tämän vuoksi opinnäytetyöni tuloksia voidaan mahdollisesti hyödyntää vielä myöhemminkin.

6.2 Opinnäytetyön tavoitteen saavuttaminen

Opinnäytetyöni tavoite oli sopimuspalokuntalaisten koulutuksen ja sen myötä osaamisen kehittäminen Jokilaaksojen pelastuslaitoksella. Vaikka aihe oli laaja, saavutin tavoitteen mielestäni kohtuullisen hyvin. Tässä auttoi merkittävästi yksityiskohta, että sain mahdollisuuden käydä esittämässä tutkimustuloksiani henkilökohtaisesti Jokilaaksojen pelastuslaitoksella. Tilaisuuksissa, joihin osallistuin, ajatteluni sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämisestä jalostui merkittävästi lähemmäksi käytännön tasoa. Avoin keskustelu muiden pelastuslaitoksen työntekijöiden kanssa auttoi paljon tässä yhteydessä.

Koska työ laadittiin Jokilaaksojen pelastuslaitokselle, voidaan tavoitteen saavuttamista tarkastella myös kohdeorganisaation näkökulmasta. Jotta kyselytutkimuksessani olisi kysytty mahdollisimman paljon juuri niitä kysymyksiä, joihin pelastuslaitos halusi saada vastauksia, hyväksytin kyselyn ennen sen julkaisua opinnäytetyöni ohjaajalla Harri Pyyhtiällä sekä kehittämispäällikkö Petteri Jokelaisella. Heidän neuvojen avulla tein kyselystä paremman kuin yksin olisin osannut. Vielä parempaan lopputulokseen olisin työssäni päässyt, jos olisin laatinut paperisen kyselyn, joka olisi pitänyt täyttää viikkoharjoitusten yhteydessä. Näin olisin saanut työhöni laajemman aineiston. Siihen ei kuitenkaan ollut opinnäytetyön tekijällä tällä kertaa resursseja, joten mielestäni opinnäytetyön tavoite saavutettiin siinä määrin kuin se oli mahdollista.

Opinnäytetyön tavoitteeseen liittyen on todettava, että sopimuspalokuntien toiminnan kehittäminen on pelastuslaitoksella jatkuvaa. Yksi keino siihen on tässä työssä tutkimani koulutuksen kehittäminen. Lisäksi sopimuspalokuntalaisten riittävän osaamisen tarkastelu on tulevaisuudessa osa-alue, jonka merkitys korostuu. Siinä yhteydessä voidaan hyödyntää tässä työssä esiintynyttä sopimuspalokuntalaisten itsearviointia. Toinen tapa itsearvioinnin toteuttamiseen on liittää se läheisesti hälytyksiltä saatuihin palautteisiin ja kokemuksiin. Silloin koko sopimuspalokuntayhteisöllä on mahdollista oppia. Osaamisen kehittämisen näkökulmasta olisi myös hyvä, jos vapaaehtoisilla ja sivutoimisilla palomiehillä otettaisiin käyttöön kehityskeskustelut.

6.3 Oma oppiminen

Opin opinnäytetyön aikana todella paljon. Eniten opin Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntayhteisöistä sekä koulutuksesta, joka tälle ryhmälle järjestetään. Opinnäytetyöni aikana jouduin tarkastelemaan sopimuspalokuntalaisia palopäällystölle ominaisella tavalla, siksi sopimuspalokuntayhteisöistä kirjoitettaessa näkökulmaksi muokautui asioiden tarkastelu riittävän korkeasta perspektiivistä, joka mielestäni kehitti minun ajattelukykyä tulevaa työuraa varten. Koska jatkan Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palveluksessa, oli todella mielenkiintoista tutkia opinnäytetyön aiheena juuri tämän laitoksen tilannetta.

Kirjoittamisen aikana tutustuin laajaan aineistoon. Tutuksi tulivat niin sisäministeriön sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämistä käsittelevät asiakirjat kuin pelastustoimen maakuntaudistuksen valmistelevien työryhmien toiminta. Lisäksi pintapuolisesti selvitin uuden hätäkeskustietojärjestelmä ERICA:n ominaisuuksia. Loin työn aikana myös kontakteja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöön. Näistä kaikista opin, mihin suuntaan pelastustoimi on kehittymässä lähivuosien aikana.

Työn aikana opin myös joitain asioita itsestäni. On tunnustettava, että oman ajankäytön suunnittelu opinnäytetyötä varten oli haasteita asettavaa, mutta mielestäni selvitin sen vähintään kohtuullisesti. Alkuperäiseen aikatauluuni verrattuna opinnäytetyöni valmistui lähes sen mukaisesti. Tavoitteenani oli saada työ tehtyä keväällä 2017 ja siinä myös onnistuin. Oman ajattelun kehittyminen opinnäytetyön aihealueen parissa oli positiivista huomata. Mielestäni onnistuin aiheen rajauksessa oma kiinnostuneisuus huomioon ottaen hyvin. Työni käsittelee sopimuspalokuntalaisten koulutuksen kehittämistä Jokilaaksojen pelastuslaitoksen näkökulmasta, mutta siihen on otettu maakuntaudistuksen vuoksi myös hieman laajempi näkökulma. Tämä oli tarkoituskin. Koska opiskelullani palopäällystön koulutusohjelmassa halusin kartoittaa laaja-alaista tietopohjaa tulevaa työuraani varten, tämä opinnäytetyö tuki tarkoitukseni.

LÄHTEET

Briggs, J. ja Collins, K. 1982. *Evaluating the Quality of Learning: The SOLO Taxonomy*. Academic Press. New York.

Pohjois-Pohjanmaan ensihoitopalvelun palvelutasopäätös 2013.

Esitys pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaksi 2015. Pelastusopisto. Opetussuunnitelmaa valmistellut työryhmä. Helsinki. 14.12. 2015.

Hallituksen linjaus maakunnille siirtyvistä tehtävistä 2016. www-dokumentti. <http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/2287640/Hallituksen+linjaus+maakuntahallinnon+teht%C3%A4v%C3%A4t+5.4.2016/101bc0ea-ca53-43a8-9252-c66e073bfe80>. Valtioneuvoston neuvottelutulos 5.4.2016.

Hätönen, H. 2011. *Osaamiskartoituksesta kehittämiseen II*. Edita Prima Oy. Helsinki.

Hälytysosastojen peruskoulutusseuranta 2016. Excel-tiedosto. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisten koulutustiedot. 27.6.2016.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen ensivasteharjoitukset 2014–2017. Harjoitussuunnitelmat. Jokilaaksojen pelastuslaitos ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen harjoitustuntiseuranta 2014–2015. Excel-tiedosto. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen paloasemien harjoitustuntiseuranta.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen organisaatio 2016. www-dokumentti. <http://jokipelastus.fi/organisaatio>. 2.1.2017.

Jokilaaksojen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2014–2017.

Kaikissa 18 maakunnassa on jatkossa oma pelastuslaitos 2016. www-dokumentti. http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kaikissa-18-maakunnassa-on-jatkossa-oma-pelastuslaitos. 21.12.2016.

Kansallinen sähköinen ensihoitokertomus 2016. www-dokumentti. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130322/URN_ISBN_978-952-302-623-0.pdf?sequence=1. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 8/2016.

Kaukonen, E. 2005. *Pelastustoiminnan johtaminen*. Pelastusopisto. Kuopio.

Korkealla työskentelyn kalusto tasoittain 2015. Excel-tiedosto. Jokilaaksojen pelastuslaitoksen korkealla työskentelyn kalusto tasoittain. Harri Pyyhtiä. 7.10.2015.

Lausunto pelastuslaitosten sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön koulutusjärjestelmän kehittämistyöryhmän muistiosta 2017. Jokilaaksojen pelastuslaitos. 9.2.2017.

Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksen palvelutasopäätös 2017–2020.

Pelastuslaki 379/2011.

Pelastusasetus 407/2011.

Pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje. Sisäministeriön julkaisu 21/2012.

Pelastustoimen uudistukseen asetettiin 14 valmistelutyöryhmää 2016. www-dokumentti. http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/pelastustoimen-uudistukseen-asetettiin-14-valmistelutyoryhmaa. 4.7.2016.

Pelastussukellusohje. Sisäasianministeriön julkaisu 48/2007.

Pelastustoimintaan osallistuvan vapaaehtois- ja sopimushenkilöstön opetussuunnitelma 2013. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. 10.12.2013. Helsinki.

PRONTO -tietokanta.

Sisäministeriö 2014. Kokonaisselvitys pelastustoimen sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön koulutusjärjestelmästä. Sisäministeriön pelastusosasto. 27.5.2014.

Sisäministeriön kirje 2016. Pelastuslaitosten pelastustoimintaan osallistuvan sopimuspaikuntahenkilöstön koulutusjärjestelmästä ja sen kehittämisestä. Sisäministeriö. 19.12.2016.

Sisäministeriön muistio 2017. Esitys pelastuslaitosten sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön koulutuksen kehittämiseksi. Sisäministeriön pelastusosaston asettama työryhmä. 3.1.2017.

Sopimuspalokuntien yhteistiedot 2016. www-dokumentti. <http://www.jokipelastus.fi/sopimuspalokunnat>. 2.1.2017.

Suhonen, S. 2006. *Palo- ja pelastussanasto*. Savion Kirjapaino Oy. Kerava.

Tietoja ja tunnuslukuja pelastustoimesta 2016. www-dokumentti. <http://www.sspl.fi/?id=222>. 8.3.2017.

Toimenpidepalkkaisen henkilöstön rekrytointiopas 2011. Piia Vähäsalo. Jokilaaksojen pelastuslaitos. Ylivieska.

Toiminta-alueen esittely 2016. www-dokumentti. <http://www.jokipelastus.fi/toiminta-alueen-esittely>. 10.7.2016.

Työsopimuslaki 55/2001.

Työturvallisuuslaki 738/2002.

Vaarallisten aineiden kurssin kurssiohjelma 2011. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. 2.5.2011.

Vapaaehtoishenkilöstön peruskurssilaisten kelpoisuusehdot 2008. Vuoden 2009 jälkeen rekrytoitujen tai hälytysosastoon nousevien kelpoisuusehdot kurssituksia varten. Jokilaaksojen pelastuslaitos. 19.6.2008.

Viikkoharjoitustoiminta 2017. Excel-tiedosto. Hälytysosastojen viikkoharjoitustoiminta. 19.12.2016. Jokilaaksojen pelastuslaitos.

Yhdistyslaki 503/1989.

LIITE 1: TIEDOTE KYSELYSTÄ

PELASTUSOPISTO

JOKILAAKSOJEN
PELASTUSLAITOS

Arjen riskit hallintaan ennakoiden ja yhteistyössä.

18.8.2016

 Tutkimus sopimuspalokuntalaisten osaamisesta Jokilaaksojen pelastuslaitoksella

Hei sinä hälytysosastolainen,

Olen ylivieskalainen palomies ja opiskelen Pelastusopistossa palopäällystön (AMK) koulutusohjelmassa kolmatta vuotta. Omasta taustastani sen verran, että olen työskennellyt n. 2,5 vuotta Ylivieskan paloasemalla. Opintoihini olennaisesti liittyvän opinnäytetyöni teen Jokilaaksojen pelastuslaitokselle aiheesta *sopimuspalokuntalaisten osaaminen*. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, millaista osaamista Jokilaaksojen pelastuslaitoksen sopimuspalokunnissa on sekä miettiä keinoja, joilla osaamista ja sopimuspalokuntalaisten koulutusta voitaisiin kehittää.

Aihe on hyvin ajankohtainen, sillä Suomen pelastusalan keskusjärjestö (SPEK) uudistaa sopimuspalokuntalaisten koulutusjärjestelmää vuoden 2017 alusta alkaen. Muutosten taustalla on Sisäministeriö, joka valtakunnallisena pelastustoimea johtavana organisaationa haluaa turvata sopimuspalokuntalaisten osallistumisen pelastustoimintaan myös tulevaisuudessa. Sama tahto on Jokilaaksojen pelastuslaitoksella, mutta väestön ikääntyminen ja alueen ihmisten muuttaminen kasvukeskuksiin aiheuttavat siihen haasteita. Tämän vuoksi teistä nykyisistä sopimuspalokuntalaisista halutaan pitää lujasti kiinni ja teidän osaamistanne arvostetaan.

Opinnäytetyöhöni liittyy kyselytutkimus, johon vastauksia kerätään kaikkein tärkeimmältä osapuolelta eli teiltä sopimuspalokuntien hälytysosastolaisilta. Luotettavien tulosten saamiseksi on tärkeää, että jokainen teistä käy vastaamassa huolellisesti alla olevien ohjeiden mukaan tähän kyselyyn. Käsittelen kyselytulokset henkilökohtaisesti ja luottamuksellisesti. Kyselytuloksista ei voida päätellä yksittäistä vastaajaa.

Ohjeet kyselyn täyttämistä varten:

- Kysely löytyy osoitteesta www.jokipelastus.fi, etusivulta, oikealta reunasta
- Kyselyyn kirjaudutaan salasanalla *hälytysosasto*
- Kyselyyn vastaamalla osallistut arvontaan
 - Syyskuun loppuun mennessä vastanneiden kesken arvotaan lahjakortti Kärkkäiselle (arvo 50 €), joten kannattaa olla nopea
 - Kaikkien vastanneiden kesken arvotaan Jopela-reppu, kylpypyyhkeitä sekä SPEK:n tuotteita
- Kyselyyn voi vastata lokakuun loppuun saakka

Tutkimusterveisin

Matti Heikkilä

LIITE 2: KYSELYTUTKIMUS HÄLYTYSOSASTOLAISILLE

33% valmiina (Sivu 1 / 3)

PELASTUSOPISTO

**JOKILAAKSOJEN
PELASTUSLAITOS**
Arjen riskit hallintaan ennakoiden ja yhteistyössä.

Sopimuspalokuntalaisten osaamiskysely

Taustakysymykset tietojen tilastollista käsittelyä varten

1. Valitse palokuntasi *

☐ Alavieska	☐ Pyhäjoki
☐ Haapajärvi	☐ Pyhäntä
☐ Haapavesi	☐ Raahe
☐ Himanka	☐ Rantsila
☐ Kärämäki	☐ Rautio
☐ Kalajoki	☐ Reisjärvi
☐ Kestilä	☐ Ruukki
☐ Merijärvi	☐ Sievi
☐ Nivala	☐ Siikajoki
☐ Oulainen	☐ Vihanti
☐ Pulkkila	☐ Ylivieska
☐ Pyhäjärvi	

2. Ikäsi? *

- Alle 20 v. 20-30 v. 30-40 v. yli 40 v.

3. Koulutustaustasi? *

- Pelastusalan koulutus (pelastaja-, alipäällystö- tai päällystötutkinto)
- Peruskoulu
- Lukio/ammattillinen koulutus
- Alempi korkeakoulu/ammattikorkeakoulu
- Ylempi korkeakoulu/ylempi ammattikorkeakoulu

4. Mitä osaamista koulutuksesi ja työkokemuksesi antaa palokuntatoimintaan?

5. Kuinka monta vuotta olet kuulunut palokuntasi hälytysosastoon? *

- Alle vuoden 1-3 vuotta 3-5 vuotta yli 5 vuotta

6. Mitä seuraavista SPEK:n peruskursseista olet suorittanut?

- Sammutustyökurssi
 Savusukelluskurssi
 Palokuntien ensiapukurssi
 Pintapelastuskurssi
 Pelastustyökurssi
 Ensivastekurssi
 Yksikönjohtajakurssi
 Vaarallisten aineiden kurssi
 Öljyvahinkojen torjuntakurssi
 Laskeutumisen ja kattotyöskentelyn kurssi

7. Mikä on asemasi palokunnassa? *

- Sammutusmiesharjoittelija (ei suoritettuja SPEK:n kursseja)
 Nuorempi sammutusmies (sammutustyökurssi)
 Sammutusmies (sammutustyö- ja savusukelluskurssi)
 Vanhempi sammutusmies (sammutus-, savusukellus-, palokuntien ensiapu- ja pelastustyökurssi + vähintään yksi yllämainituista kursseista)
 Yksikönjohtaja
 Osallistun vain ensivastetehtäviin

8. Teetkö vapaamuotoista varallaoloa palokunnassasi? *

- Kyllä En

9. Valitse vaihtoehdoista ne kuljettajan tehtävät, joihin olet saanut koulutuksen

- Sammutusauton kuljettaja (Valitse, jos sinulla on C-luokan ajokortti)
 Puomitikasauton kuljettaja
 Raivausauton kuljettaja

PELASTUSOPISTO

JOKILAAKSOJEN
PELASTUSLAITOS

Arjen riskit hallintaan ennakkoiden ja yhteistyössä.

Sopimuspalokuntalaisten osaamiskysely

Henkilökohtaisen osaamisen arviointi

Tämän sivun kysymyksissä on seuraava asteikko: 1=en osaa lainkaan, 2=osaan jonkin verran, 3=osaan asian perusteet, 4=osaan hyvin, 5=osaan erittäin hyvin

10. Kuinka hyvin mielestäsi osaat seuraavat sopimuspalokuntalaisen perustaidot? *

(Asteikko: 1= En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Solmut	○	○	○	○	○
Kaluston nostot ja laskut	○	○	○	○	○
Pelastusyksikön sammutusvesipumpun käyttö	○	○	○	○	○
Jatkotikasselvitys	○	○	○	○	○
Vetotikasselvitys	○	○	○	○	○

11. Arvioi sammutustoiminnan osaamistasi *

(Asteikko: 1= En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Perusselvityksen tekeminen (Arvioi osaamistasi jokaisen pelastusryhmän jäsenen näkökulmasta)	○	○	○	○	○
Muiden vaihtoehtoisten selvitysten tekeminen (työjohto-, järeä työjohto-, vaahtokalustonselvitykset)	○	○	○	○	○
Moottoriruiskuselvityksen tekeminen	○	○	○	○	○
Paineilmalaitteen käyttö (Vastaa, vaikka et olisi käynyt savusukelluskurssia)	○	○	○	○	○
Savusukellusvalvonnan ylläpitäminen	○	○	○	○	○
Erialaisten savutuuletustekniikoiden hallitseminen (alipaine-, ylipaine- ja luonnollinen savutuuletus sekä umpiperän savutuuletus)	○	○	○	○	○

12. Arvioi tieliikennepelastamisen osaamistasi *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Toiminta kolariauton kanssa (syttymisen estäminen, stabilointi, turvatyynyjen käsittely yms.)	○	○	○	○	○
Hydraulisten pelastusvälineiden käyttäminen	○	○	○	○	○
Loukkaantuneen potilaan siirtäminen ajoneuvosta	○	○	○	○	○
Liikenteen ohjaaminen	○	○	○	○	○

13. Arvioi ensihoidon osaamistasi *

(Asteikko: 1= En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Ensiarvion tekeminen	○	○	○	○	○
Peruselintoimintojen arviointi ja mittaaminen	○	○	○	○	○
Elvytyksen suorittaminen	○	○	○	○	○

14. Arvioi vaarallisten aineiden torjunnan tukitehtävien sekä öljyntorjunnan osaamistasi *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Puhdistuspaikan perustaminen	○	○	○	○	○
Lisäilman syöttäminen kemikaalisukellusparille	○	○	○	○	○
Paloasemasi öljynkeräysvälineiden käyttäminen	○	○	○	○	○

15. Arvioi paloasemasi tukikalustoon liittyvää osaamistasi

Paloasemaltasi puuttuessa kalustoa jätä ne kohdat vastaamatta.

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Mönkijällä ajo	○	○	○	○	○
Moottorikelkalla ajo	○	○	○	○	○
Veneellä ajo	○	○	○	○	○

16. Arvioi hälytysajoon liittyvää osaamistasi *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Ajoneuvon käsittely	☐	☐	☐	☐	☐
Turvallisen tilannenopeuden valitseminen	☐	☐	☐	☐	☐
Jokilaaksojen pelastuslaitoksen hälytysajo-ohjeen tuntemus	☐	☐	☐	☐	☐

17. Arvioi osaamistasi savusukellukseen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Savusukellustekniikka (Savusukeltajien 1 ja 2 tehtävät sekä parityöskentely)	☐	☐	☐	☐	☐
Erilaiset sammuksen menetelmät (pienpisara- ja suorasammutus, käsisammuttimet)	☐	☐	☐	☐	☐
Suihkuputkisavutuuletus	☐	☐	☐	☐	☐
Suojaparissa toimiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Lämpökameran käyttäminen	☐	☐	☐	☐	☐

18. Arvioi osaamistasi kemikaalisukellukseen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Vaarallisen aineen tunnistaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kemikaalisuojapuvun pukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Mittauskaluston käyttäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Vuodonpaikkausvälineiden käyttäminen (puukiilat, vuodonpaikkaussarjat yms.)	☐	☐	☐	☐	☐

19. Arvioi osaamistasi pelastustoiminnan johtamiseen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Virven käyttäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Peken käyttäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Yksikön johtaminen yleisimmissä onnettomuustyypeissä	☐	☐	☐	☐	☐
Johtamisen soveltaminen kokemuksen perusteella	☐	☐	☐	☐	☐

20. Arvioi osaamistasi korkealla työskentelyyn *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Laskeutumislaitteen käyttö ja valjaiden pukeminen (paloasemasi kalustolla)	☐	☐	☐	☐	☐
Kattotyöskentely palavan rakennukset katolla (1 ja 2 tehtävät, savunpoistoluukun teko, hätälaskeutuminen)	☐	☐	☐	☐	☐

21. Arvioi osaamistasi puomitikasauton ajamiseen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Ajoneuvon perustaminen mahdollisimman tarkoituksenmukaiseen paikkaan	☐	☐	☐	☐	☐
Puomiston peruskäyttö työkorista ohjaten	☐	☐	☐	☐	☐
Vinssin ja vesitykin käyttö	☐	☐	☐	☐	☐
Ongelma- ja vikatilanteista selviäminen	☐	☐	☐	☐	☐

22. Arvioi osaamistasi raivausauton ajamiseen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Koukkulavalaitteiston käyttö	☐	☐	☐	☐	☐
Ajoneuvon perustaminen ja Hiab-nosturin käyttö	☐	☐	☐	☐	☐
Kouran asentaminen nosturiin	☐	☐	☐	☐	☐

23. Paloasemasi kuuluu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen korkealla työskentelyn tasoon 2, henkilön nostot ja laskut. Arvio osaamistasi tähän liittyen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Kolmijalan käyttäminen pelastustehtävissä	☐	☐	☐	☐	☐
Evakuointivaljaan käyttö	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilön nostot ja laskut köysien avulla	☐	☐	☐	☐	☐

24. Paloasemasi kuuluu Jokilaaksojen pelastuslaitoksen korkealla työskentelyn tasoon 3, puomitikasauton hyödyntäminen pelastustehtävissä sekä köysiradan teko.
Arvioi osaamistasi tähän liittyen *

(Asteikko: 1=En osaa lainkaan, 5=Osaan erittäin hyvin)

	1	2	3	4	5
Potilaan kiinnittäminen pelastuspaareihin	☐	☐	☐	☐	☐
Köysiradan tekeminen pelastuspaaria varten	☐	☐	☐	☐	☐

Sopimuspalokuntasi osaaminen kokonaisuudessaan

25. Mitä kehitettävää koko sopimuspalokuntasi osaamisessa ja pelastustoimintaan osallistumisessa mielestäsi on?

PELASTUSOPISTO

**JOKILAAKSOJEN
PELASTUSLAITOS**
Arjen riskit hallintaan ennakoiden ja yhteistyössä.

Sopimuspalokuntalaisten osaamiskysely

Motivaatio

26. Arvioi motivaatiosi sopimuspalokuntatoimintaan vastakohtaparien avulla *

-- - + ++

En osallistu hälytyksiin juuri koskaan	☐ ☐ ☐ ☐	Osallistun hälytyksiin lähes aina
En jatka sopimuspalokunnassa enään pitkään	☐ ☐ ☐ ☐	Olen sitoutunut jatkamaan sopimuspalokunnassa
En halua kehittää osaamistani	☐ ☐ ☐ ☐	Haluan kehittää osaamistani
En harrasta liikuntaa	☐ ☐ ☐ ☐	Harrastan liikuntaa säännöllisesti
Huonot henkilökohtaiset suojavarusteeni vähentävät halua osallistua pelastustoimintaan	☐ ☐ ☐ ☐	Hyvät henkilökohtaiset suojavarusteeni lisäävät halua osallistua pelastustoimintaan
Huonosti järjestetyt työterveyshuollon palvelut vähentävät sitoutumistani sopimuspalokuntatoimintaan	☐ ☐ ☐ ☐	Hyvin järjestetyt työterveyshuollon palvelut lisäävät sitoutumistani sopimuspalokuntatoimintaan

27. Kuinka paljon seuraavat tekijät motivoivat sinua vapaamuotoisen varallaolon tekoon? *

(Asteikko: 1= Ei motivoi lainkaan, 5= Motivoi erittäin paljon)

	1	2	3	4	5
Varallaolokorvaus	☐	☐	☐	☐	☐
Auttamisen halu	☐	☐	☐	☐	☐
Mielenkiintoiset työtehtävät	☐	☐	☐	☐	☐
Yhdessä tekeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuudet vapaa-ajan viettoon varallaolossa	☐	☐	☐	☐	☐

28. Mitkä tekijät vaikuttavat eniten siihen, että et tee vapaamuotoista varallaoloa palokunnassasi? *

Aseta kaksi merkittävintä syytä tärkeysjärjestykseen raahamalla teksti tyhjään aukkoon

Työelämän kiireet	<div style="border: 1px dashed red; padding: 10px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p style="text-align: center;">1</p> <hr style="border: 0; border-top: 1px dashed red; width: 50%; margin: 5px auto;"/> <p style="text-align: center;">2</p> </div>
Haittaa perhe-elämää	
Huono varallaolo korvaus	
Liiallinen sitovuus	
Puuttuva savusukelluspätevyys	
Kiinnostuksen puute	
Puuttuva koulutus	
En mahdu päivystysrinkiin	

29. Mitä SPEK:n peruskursseja haluaisit vielä suorittaa?

- Sammutustyökurssi
- Savusukelluskurssi
- Palokuntien ensiapukurssi
- Pelastustyökurssi
- Pintapelastuskurssi
- Ensivastekurssi
- Vaarallisten aineiden kurssi
- Yksikönjohtajakurssi
- Öljyvahinkojen torjuntakurssi
- Laskeutumisen ja kattotyöskentelyn kurssi

30. SPEK:n kurseissa verkko-opintojen ja itsenäisten harjoitusten määrä kasvaa tulevaisuudessa. Millainen on mielipiteesi itseopiskelusta? *

- Ei kiinnosta
- Itseopiskelen pakon edessä, jos hakeudun kurssille
- Itseopiskelu on ok. Osaan jos yritän.
- Olen hyvä itseopiskelija ja pidän siitä

Osaamisen ylläpito

32. Arvioi viikkoharjoitusten soveltuvuutta osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen vastakohtaparien avulla *

	--	-	+	++	
Kouluttajat eivät ole asiantuntevia eivätkä osaa opettaa	☐	☐	☐	☐	Kouluttajat ovat asiantuntevia ja osaavat opettaa
Viikkoharjoitusten aiheet ovat huonoja ja toistavat itseään	☐	☐	☐	☐	Viikkoharjoitusten aiheet ovat monipuolisia ja opettavaisia
Aiempaa osaamista ei huomioida viikkoharjoituksissa	☐	☐	☐	☐	Aiempi osaaminen huomioidaan hyvin viikkoharjoituksissa
En jaksaa keskittyä opetukseen	☐	☐	☐	☐	Seuraan opetusta tarkasti ja olen aktiivinen
Käytännön harjoittelua on liian vähän	☐	☐	☐	☐	Käytännön harjoittelua on sopivasti
Ei ole merkitystä toimiiko kouluttajana päätoiminen viranhaltija	☐	☐	☐	☐	Kouluttajan tulisi olla päätoiminen viranhaltija

33. Mitä mieltä olet viikkoharjoituksista yleisesti ottaen? Vapaa sana.
